

Josip Dobrovský, slavni učenjak češki.

(Spisal Fr. Kovačič.)

(Konec.)

Omenili smo že večkrat, kako ga je čislal naš rojak Kopitar; zval ga je „očaka slovanske vede“ in „magistra“ svojega. Po njem se je Dobrovský seznanil tudi z baronom Zoisom. Tudi ta je jako spoštoval Dobrovskega, kakor se vidi iz nekega pisma Kopitarjevega, v katerem mu očita, da je preveč „ceremonijalno“ govoril z baronom, kateri pred takim učenjakom neče biti „excellencija“. Sam Goethe je visoko cenil zasluge Dobrovskega na znanstvenem polju. V „Berliner Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik“ zove ga očeta kritične zgodovine češke; „česar koli se je poprijel, povsodi se je pokazal mojstra, kateri vsestransko objema svoj predmet in kateremu se posamezni odlomki kar pod roko zbirajo v celoto.“

Dasi je veliko spoštovanje užival doma in na ptujem, ni se vendar prevzel, bil je

pohleven in prijazen z vsakomer, rad je občeval posebno z mladimi ljudmi, podpiral jih in vzbujal v njih ljubezen do vede. Kakor oče je vodil mlade in nadarjene možé — pozneje znamenite pisatelje in učenjake — Tháma, Jungmanna, Puchmajerja, Kopitarja, Hanko in zlasti takrat še mladega Palackega, slavnega zgodo-

vinarja češkega. Ko ga je ta v Pragi obiskal, seznanil ga je z rodbino grofov Sternberkov in Črninov. Hotel mu je priskrbeti službo v deželnem muzeju; ko se pa to ni posrečilo, priporočil ga je omenjenim grofom, da jim je pisal zgodovino njihovih rodovin. Pozneje je postal arhivar grofa Fr. Sternberka.

Josip Dobrovský.

Leta 1792. je češko učeno društvo poslalo Dobrovskega — kot najsposobnejšega — na Švedsko, da bi poiskal češke knjige in rokopise, katere so Švedi ob 30letni vojski pobrali v Pragi. Njegovo potovanje vendar ni doseglo uspeha; šele pred nekaterimi leti so Švedi sami ob sebi nazaj poslali češke rokopise, ki se sedaj hranijo v Brnu. S Švedskega je potoval v Petrograd in v Moskvo ter se vrnil pomladi l. 1793. To potovanje je bilo važno za njegovo znanstveno delovanje, ker si je v bogatih knjižnicah v Petrogradu in Moskvi nabral obilo dragocenih zakladov. L. 1794. je

potoval s svojim učencem — mladim grofom Nostizom — po južnem Nemškem, potem je šel v Italijo in obiskal Benetke. Prepotoval je celo Avstrijo in Ogersko, a Češko je prehodil peš. Potoval pa ni samo za zabavo, ampak tudi za znanstvene namene. Občeval je z učenjaki in obiskoval znamenite knjižnice.

Ko se je l. 1818. ustanovil češki muzej, bil mu je Dobrovský nekaj časa vodja, a pozneje je urejeval njegove objave.

IV.

Sedaj poznamo Dobrovskega kot velikega učenjaka in neutrudnega delavca. Toda čitatelj, kateremu od drugodi ni znano njegovo življenje, niti ne sluti, v kako strašnem stanju je taval ta veleum. Njegov veliki duh, ki je tako lepo razjasnil temo davne minulosti in z gorečo bakljo svetil v globino slovanskega jezikoslovja, ta duh je bil sam zakrit s strašno temo duševne bolezni in nezvesti. Vendar ta huda bolezen ga ni mogla potreti, ker ravno v letih, ko ga je neprenehoma nadlegovala, dodelal je najimennitnejša dela, s katerimi je postavil tako trd temelj slovanski vedi, da ga do danes še nikdo ni omajal. Kako mogočen, kako silen je moral biti ta duh, katerega so vrstniki občudovali in se mu klanjali, katerega ime se povsodi in vselej izgovarja s častjo!

Človeka srce boli, ko vidi bēdo navadnega človeka: kaj šele, ko vidi v strašnih okovih velikan, ki s svojim bistrim očesom meri globino morja in višino nebeško! Najrajši bi torej molčali o žalostni usodi velikega učenjaka; a ker želimo, da ga čitatelji spoznajo popolnoma, odločili smo se, da ugriznemo v to precēj grenko jabelko.

Njegova bolezen je nenavaden dušeslovni pojav. Že kot vodja semeniški je večkrat trpel od razdraženja živcev, zlasti kadar je bil preobložen s premnogimi posli. Bil je izredno delaven, nikdar ni miroval; poleg svoje službe je bil vedno zamišljen v znanstvene osnove in prav mnogo je dopisoval tudi s svojimi prijatelji. Ti so ga sicer svarili, naj se preveč ne napenja, naj si varuje zdravje, a vse zastonj. Zbok prevelikega napora so se vedno bolj kazali znaki duševne bolezni, katera ga je leta 1795. popolnoma dobila v svojo oblast. „Moj duh“ — piše Durychu v začetku prosinca l. 1795. — „ni prost pečali niti sposoben, da bi razgnal slabost in nevoljo mojo.“ Vendar je še dalje moril svojega duha s težkimi znanstvenimi posli. Oni, ki so živeli ž njim v ožji dotiki, opažali so na njem že dalj časa nenavadno razdraženost

in nekaj čudnega, a imeli so to za neko vrsto raztresenosti, katera se večkrat javi pri učenjakih. Toda v polovici meseca rožnika je njegova bolezen na grozen način bruhnila na dan, na njegovo dušo je legla gosta tema, in nikdar več se ni njegovo duševno obzorje popolnoma razvedrilo. Iskal je zdravila v Karolovih varih in se res v kratkem precēj okrepčal. Potem je šel v Prago, kjer so si zdravniki vse prizadeli, da bi ga oteli hudi bolezni, toda on ni mnogo maral za njihove nasvete. Včasih je bil popolnoma miren, ali kmalu ga je zopet prišla grozna razburjenost.

Meseca vinotoka leta 1795. je zopet popolnoma padel v duševno nemoč. Domišljal si je, da je prerok in da mora ljudi pripravljati na prihod „onega, ki ima priti“, da je on namenjen obnoviti slovanske narode, da bo nastala nova dōba na Češkem, kjer se bodo zbrali vsi dobri itd. V taki nezvesti je govoril najvzvišenejše govore, a kmalu potem same brezmisle in celó proste besede, katerih se sramuje pameten človek. Blodil je o sv. pismu, o hilijizmu, o filantropskih idejah, o slobodnem zidarstvu, o pythagorejski filozofiji, o sredstvu proti smrti itd.

Dné 24. vinotoka l. 1795. je med drugimi nezmisli pisal: „Dné 9. t. m. sem bil popolnoma zdrav in sem napovedal izid bitke, ki se je bila drugi dan 10. t. m.; to je dokaz, da mi ne manjka duševne moči in da bom mogel ljudi prepričati, da moj preroški dar, ki mi ga je dal Oče, ni prevara slabega človeka.“ In dalje piše Durychu: „Kar ste Vi o slovanskem narodu in cerkvenem jeziku krivo napisali v zmislu zgodovinskem, dobro je v zmislu preroškem t. j. o dōbi, ki se sedaj začenja, v kateri bo Bog mnogo znamenitih rečij objavil svetu po slovanstvu . . . Takrat se bo v tretjič izpolnilo preroštvo Joelovo: „Izlil bom svojega duha na vsako telo.“ Vsako preroštvo se trikrat izpolni, ker so trije, Oče, Sin in sv. Duh.“

Nekateri stavki v njegovih dopisih so popolnoma dobri, zlasti kadar govori o znanstvenih rečeh, ali vplel je v vsak dopis svoje čudne ideje.

Meseca svečana l. 1796. je bival več časa na deželi in se je vrnil v Prago navidezno popolnoma zdrav. Ozdravil ga je pa čuden slučaj.

Ko se je nekoč sprehajal z znanim župnikom, pridrvi jima nasproti velik mesarski pes in se zažene naravnost Dobrovskemu med noge ter ga podere na tla. On se je silno prestrašil in zbledel kakor krpa. To mu je tako pretreslo živce, da se je kmalu zavedel, govoril odslej pametno, občeval z ljudmi in sestavljal spis o svojem potovanju po Poljskem in Ruskem.

Njegova bolezen se je vedno preminjala; sedaj je ponehala, a za nekoliko dni ga zopet prijela tem hujše. Čisti zrak in lahko telesno delo mu je posebno prijalo. Zatorej so mu zdravniki svetovali, da si kupi kak vrtec, kjer bi se pečal z vrtnarstvom. L. 1797. mu je njegov nekdanji gojenec grof Friderik Nostiz kupil vrt in hišo na otoku Kampu, kamor se je preselil meseca kimovca l. 1798. Tukaj je prekopaval gre-dice, sadil drevje, cvetlice in druge rastline, kar je bilo blagodejno za njegovo zdravje. L. 1800. ga zopet močno prime bolezen. Takrat so ga silno razdražili slovstveni prepiri s Thámom, neugodno je na njega deloval tudi glas, da je Durycha zadel mrtvoud, in smrt Pelzlova. Kmalu po Pelzlovi smrti piše Cerronimu, da ga je silno raztužila smrt njegova. Med drugim piše tudi, da se mnogo peča z botaniko po čisto novem sistemu, da morebiti najde rastlino, ki bolnike ozdravlja in mrtve oživlja.

V jeseni l. 1801. si je zopet zdravje pokvaril s prevelikim dušnim naporom; zlasti je imel to slabo navado, da je najrajši po noči pri knjigah sedel, kar mu je silno škodovalo. Sedaj ga je zavest popolnoma zapustila. Na ulici je napadal ljudi, zlasti one, ki so kaj nosili; postal je nevaren celi okolici, tako, da ga je moral grof Nostiz dati v bolnišnico k milosrčnikom. Pomladi l. 1802. je zopet okreval in se preselil nazaj v svoje stanovanje. Pozneje ga bolezen ni več tako hudo nadlegovala, a popolnoma ga vendar ni zapustila. Vračala se mu je navadno vsako leto po enkrat, včasih tudi po večkrat.

Razne rodoljubne in človekoljubne sanjarije, čudna pravila za odgojo človeštva in zdravljenje bolnikov, razni pomenki o slovanski književnosti in strastni napadi na ljudi, ki so se mu zamerili, bili so znamenja, da njegov duh ne vé sam zase. Bil je res pravi čudak. Večkrat so ga v takih časih obiskali ptujci. Razgovarjal se je v

takih slučajih čisto pametno o znanstvenih rečeh, in če sicer niso znali za njegovo bolezen, imeli so ga za „genijalnega čudaka“. Včasih je bil popolnoma miren, prijateljem je pa pisal taka pisma, da se jim je koža ježila ali pa jih smeh silil.

Večkrat je bil prav nevaren.

Nekoč ga je obiskal nemški učenjak, ko je bil ravno zmešan. Pogovarjal se je z njim celi dve uri in ni opazil nobenega sledú blaznosti, ker sta govorila o znanstvenih rečeh. Ko se pa ta poslovi in hoče oditi, odvrne mu Dobrovský: „Da, vi odidete, toda ne skozi vrata, marveč skozi okno.“ Ptujec je mislil, da se šali, toda kmalu je izprevidel, da tukaj ni šale, da ima posla z blaznikom, ker mu Dobrovský resnobno reče: „Skozi vrata zna iti vsaka šleva: tak učenjak pa, kakor ste vi, mora iti skozi okno.“ Na srečo je ptujcu šinila misel v glavo, ki ga je rešila iz hude zadrege. „Skozi okno skočiti“, odvrne ptujec, „ni nič težkega, ali jaz kot učenjak vam pokažem, da morem še kaj več: pojdem skozi vrata doli, a potem od spodaj skočim skozi okno nazaj k vam.“ Nato ga Dobrovský odpusti z veseljem.

Drug učenjak ga je nekoč našel, ko je v vodi namakal svoje rokopise in z njimi drgnil pod. Na tak način je uničil rokopis svoje lužiško-srbske slovnice. Najgotovejše znamenje njegove zmedenosti je bilo, da se mu je priljubila modra boja. V takih časih je nosil modro suknjo, modre hlače, moder ovratnik, moder svilen robec; prišel je celó k čevljarju, da bi mu čevlje pomodril. Tudi sv. pismo, katero je vedno pri sebi nosil, dal si je modro vezati. Zato je dobil priimek „der blaue Abbé“. Večkrat je bil silno nemiren in je begal okoli, kakor bi hotel sam sebi uiti.

V tem strašnem stanju je preživel 34 lét. Druga nesreča ga je zadela meseca malega srpana 1781. Nekega dné je namreč šel z grofovsko rodbino na lov in je s seboj imel tudi mladega grofa. Hipoma zapazi, da je grofica napela puško na neko zver, ki je bežala v istem smeru, kakor je stal njegov varovanec. Hitro skoči k njemu, ali v tem prileti krogla, dečka samó malo popraska, a Dobrovskemu obtiči v bedru. Ker se je mladi grof zgrudil na zemljo, priskočijo spremljevalci in mu pomagajo, a na Dobrovskega se nikdo ni niti ozrl. Deček se

kmalu zavé, in šele sedaj zapazijo, kako Dobrovskemu kri lije iz bedra. On pa je mirno stal in hladnokrvno pokazal na bedro: „Tu-le tiči krog-lja“, — v tem se zgrudi na tla. Dolgo časa se je boril s smrtjo in napôsled vendar-le okreval, ali krog-lja je ostala v njem in nosil jo je v sebi do — smrti, celih 48 let. Ta dogodek ga je ozko zvezal z grofovsko rodbino, ker je svoje življenje zastavil za mladega grofa. Pozneje je večkrat pravil o tem dogodku: „Moj oče je bil dolgo časa vojak, krog-lje so na vse strani frčale okoli njega, pa ga nobena ni zadela; a jaz sem duhovnik, pa moram do smrti nositi krog-ljo v sebi, pa še celo od ženske roke . . .!“ V vinotoku l. 1828. se je napotil na Dunaj, kjer je prav marljivo delal v dvorski knjižnici, dasi je tudi takrat bolehal. Dné 17. grudna je prišel z Dunaja v Brno, kjer se je nastanil pri milosrčnikih. Takoj drugi dan je obiskal svoje prijatelje, med njimi škofa Stuffera in prelata Nappa, katera sta ga hotela zadržati pri sebi, a on ni hotel o tem niti čuti; še celó kočijo, katero mu je škof ponudil, je odbil. Vračajoč se domov, prehladí se hudo. Dné 20. grudna priredi škof Stuffer gostijo na čast Dobrovskemu. Poslal je voz ponj v staro Brno, ali vrnil se je prazen, ker je bil Dobrovský zbolel. Istega dné ga je obiskal prijatelj Volný, s katerim se je dolgo razgovarjal o znanstvenih rečéh, dasi je bil telesno popolnoma strt. Govorila sta zlasti o Šafařikovem delu „Abkunft der Slawen.“ Dobrovský je pobijal nekatere nazore Šafařikove in pri tem iz spomina navajal razna mesta iz Pomponija, Jornanda, Prokopija itd. Na božič je že toliko okreval, da je mogel v kapelici maševati. Dné 29. grudna je že kosil pri prelatu Nappu, a po kosilu je urejal rokopis prevoda Pulkavove kronike. Potem je prepisaval starin-

sko izpovedno formulo za Kopitarja, da bi jo ta primeril s frizinškimi odlomki. Snoval je že, kako bo potoval v Krakov in preiskal ondodne knjižnice. Prijatelji so mu odsvetovali, a on ni z lahka odstopil od svojih sklepov.

Ta želja se mu vendar ni izpolnila, ker ga je preje zadela smrt.

Na novo leto 1829. je maševal pri milosrčnikih, potem je lahko obedoval, a po kosilu je pisal nekatera pisma v Prago. Zvečer ga hipoma prime hud kašelj, in drugi dan je moral ostati v postelji. Tožil je, da ga bôde na levem boku. Zdravniki in prijatelji so ga nagovarjali, naj se izpové in napravi oporoko. Ali on je neprestano trdil, da še mora živeti najmanj 15 let, dokler zvrši svoje znanstvene osnove.

Kmalu se mu vnamejo pljuča, in on se sam uveri, da se mu bliža zadnja ura. Narekoval je svojo oporoko in za zvrševalca imenoval grofa Frančiška Sternberka, kateremu je pustil tudi svoje dopise. Rokopise pa je zapustil češkemu učenemu društvu in muzeju, a knjižnico deci svojega brata Matijaža. V torek 6. prosinca je prejel svete zakramente umirajočih in kmalu potem, ob tri četrt na enajst, preselil se je njegov veliki duh v večnost.

* * *

Življenje in delovanje Dobrovskega je že večkrat opisano. Najimenitnejši spisi so: „Život Dobrovského“ Dr. I. Hanuš, Literární působení Josefa Dobrovského 1867. Lepo sta oslikala njegovo življenje slavni zgodovinar Palacký in Jungmann v „Muzejniku“.

Pri sestavljanju tega spisa sem se oziral zlasti na najnovejše delo: „Kněži katoličtí o pisemnictví novoč. zasloužili“; ostali viri so omenjeni pod črto.

Biserji.

1.

Vsaka kri enkrät vskipi,
Vre, pojenja, se shladi.

2.

Brez sence v lozi ni drevesa,
In brez slepote ni očesa.

3.

Kjer je več vode tekoče,
Tamkaj malin bolj ropoče.

4.

Dostikrat pri zreli slivi
Tudi trni so bodljivi.

Anton Hribar.

Kumski romar.

Na božjo pot na sveti Kum
 Prihaja od karpatskih šum
 Že mnoga leta romar mlad,
 Ko vzbuja vigred cvet livad:
 Obljubil se je bil v nezgodi
 In redno k sveti Neži hodi.

A ni od štajerske strani
 Na kranjsko stran mostú, brvi:
 Zato ga ribič s štirskih tal
 Prevaža sèm čez savski val.
 Bogati romar od Karpatov
 Vsakkràt našteje pet mu zlatov.

Čez Savo ribič spet veslá,
 Na Kranjsko romarja peljá;
 Pohlèp pograbi mu srcé,
 Po zlatih želje se vzbudé:
 Razbije ptujcu z veslom glavo,
 Oropa ga in vrže v Savo.

Že lega mrak čez božji svet,
 Zlató gre ribič v kočó štet;
 Ko vse prešteje, leže spat,
 Nekdo pa kliče ga spred vrat:
 „Brž kvišku, ribič, brzo vstani,
 Prepèlji me do kranjske stráni!“

Zdi ribiču se, kakor sèn,
 Pa vendar vstane, stopi vèn —
 Oj groza — ptujec kliče tu,
 Ki trup mu biva v Save dnu:
 „Ker mnogo me obljub še veže,
 Ti nosi me do svete Neže!“

In sede ribič s ptujcem v čoln,
 Skrbí, strahú in groze poln,
 Veslá, ravná, ne vé, kakó,
 In mraz pretresa mu teló.
 In ko na Kranjsko priveslata,
 Objame ptujec ga krog vrata:

„Do polnoči, če ne dospèm
 Na Kum, te, ribič, v prah potrèm!“
 In ribič gre — je čvrst, krepák,
 A mrtvi romar je težák —
 In peša ribič, se spotika
 In trese se kot trepetlika.

Visok je kumski breg in strm,
 Prijemlje ribič se za grm —
 Čez ostre skale, rob in čer
 Ne nesel ptujca bi vsakter;
 Zeló se krepki ribič muči,
 Oj groza, v temi in brez luči.

Polnoč naznanja glas zvonóv,
 Polnočno uro, čas duhóv; —
 Donese ptujca mož na Kum:
 Tu krog pa je mrmranje, šum —
 V svetišče nese mrtvo truplo,
 Za vráti obstoji osuplo —:

Pred svete Neže žrtvenik
 Pristopi čuden svečenik;
 Od zunaj pa pripevajo
 In v božji hram privrevajo
 Nebrojne trume, vse neznane,
 In molijo molitve zbrane.

Končan je maše sveti dar,
 Ropót nastane, šum, vihar:
 Iz cerkve spet krdela vró,
 Kot so pridrla bila v njó;
 In ribič mrtveca zadene,
 Za vrat se romar ga oklene.

Z bremenom s Kuma gre nizdol,
 Pol živ od straha, mrtev pol —
 In mrtvi romar je težák,
 Šibi se ribiču korák.
 Ko pride z romarjem do kočé,
 Od groze mraz mu je in vroče.

In isto pot in isto smér
 Ponavlja ribič vsak večér;
 Ko drugi sladko snivajo
 In lahko vest uživajo,
 Pa ribiča v ponočni uri
 Pozivlje romar vèn pred duri.

Od groze, truda že bolán
 Pobára ribič neki dan:
 „Oj mrtvec, kdaj bom prost, povej!“
 „„Ko onemóreš, nič poprej!““
 Ko že ganiti več ne móre,
 Še nosi mrtveca vrh góre.

Prišél je romar zadnjikrat
 Še ribiča pred kočó zvat.
 In zadnjo silo, zadnjo moč
 Porabi ribič zadnjo noč . . .
 Ko sta nazaj, se v Savo zgrudi
 Iz čolna rómar — ribič tudi.

Anton Hribar.

Jarem pregrehe.

(Povest. — Spisal P. Bohinjec.)

III.

Ah koli se divno onda kreće
S poniknutim trepavicam, za njom
Svak da šilje oči i uzdašce.

I ja s vatrom nesliedim je manjom;
Za njom pogled i misao odlieče
Te već neznam ni kud mi srdašce.

St. Vraž.

Kdor je prihajal v dôbi naše povesti ob se-manjih dneh v Kranj, utegnil je poznati očeta Krajca. Po letu je nosil velik, bel slamnik z zobčastimi okraji, po zimi pa obilno polhovko na obilni glavi. In ta glava je bila povse primerna njegovemu telesu. Ponosno je hodil po trgu gori in doli s prazno vrečo na rami. Ustavil se je sedaj pri kakem šotoru, kamor ga je vabila jezična kramarica, sedaj pri kakem kupu vreč, z žitom nasutih. A govoril ni mnogo.

„Po čem?“ povprašal je žitnega prodajalca, položivši kako zrnce na zobe, poskušajoč, ali je dovolj močnato.

„Po dva in pol.“

„Po dva pa dvajset.“

In kupčija je bila kmalu gotova.

Če pa je pristopil do kramaričinega šotora in pregledaval rute, batmol, tibet in drugo tako blago, tedaj ga je vselej prijela nekaka nevolja.

Kakor vselej, tako je bil na semnju tudi okrog sv. Jakopa tisto leto potem, ko se je začela naša povest. Tam pri onem šotoru si je kar velel pokazati rute za ženske.

„Ná, izberi, Polona“, zakliče dekletu, ki je stalo plaho kake tri korake za njim, in pokaže s prsti na precejšen kup raznolikih rut.

Dekle nekaj časa izbira, potem deje boječe:

„Oče, tá-le!“

„Koliko pa bo?“ osorno povpraša oče kramarico.

„Ta-le je goldinar, ta-le dva, ta-le dva in pol.“

„Za to-le vprašam“, zadere se kupec osorneje.

„I no, naj pa bo! Tri pa trideset bodete dali, zato ker ste vi.“

„Predraga je.“

In šla sta. Oče naprej, hči pa za njim.

Pri drugem šotoru se je tudi tako zgodilo. In pri tretjem tako. In pri četrtem tako.

Naposled pa sta kupila ruto pri kramarici, kjer sta se najprej pogajala.

Dekle je bilo povse podobno svojemu očetu. Visoke rasti, postavno in zagorele kože, le na

licih so cvetle še pomladanske rožice. Pristna gorska roža to! Na prvi mah bi bil človek mislil, da je to že izkušena žena. A bilo je le neizkušeno sedemnajstletno dekle. Vijoličasto krilo je odevalo njeno telo. Zgornjega dela nje života se je oprijemala rdeča svilená ruta z gostimi čipkami, in glavo ji je krila „na štruco“ zavezana pepelnata ruta. Rožasti predpasnik se je kaj podajal na vijolično krilo, in po hrbtu sta viseli dolgi, debeli kiti.

„Kje pa je fant?“ povpraša oče hčer.

„Tam-le.“

„Kje?“

„Tam-le je!“ ponovi Polonica in pokaže s prstom na svojega brata Janeza.

„Pokliči ga!“

In fant gre z očetom do šotora, kjer je železar prodajal železnino.

V tem, ko izbirata oče in sin kôse in sekire, umakne se dekle za vogel, kjer prodaja v veži stara ženica „odpustke“ na dveh širokih deskah, ležečih na dveh nizkih stolčkih.

Nekako boječe se ozre dekle okrog sebe, kakor otrok, ki ga mikajo na sosedovem vrtu na pol zrele češplje. In če bi bila imela prodajalka bistreje oko, opazila bi bila lahko na dekličinih licih rdeče pegice.

Kmalu pa je Polonica vsa zaverovana v „odpustke“ najraznejše vrste. Brati zna tudi. Papirček za papirčkom odvíja in bere in bere. Marsikateri napis ji pordeči že tako rdeča lica, in hitro ga položi nazaj med ostale tovariše. — Trgala je prvi sad spoznanja dobrega in zlega. Naposled pa se vendar odloči za jednega. Bralo se je na njem takó-le:

Jezus, bodi moj ženin!

Jaz pa tvoja nevesta.

Marija, bodi mi mati!

Jaz pa tvoja hči zvesta.

Polonica je bila dobro vzgojena in doslej še nepokvarjena. Zato je premagala izkušnjavo in ni kupila sladčice s slabim napisom.

„Kakšno branje pa je, Polonica?“ ogласi se zdajci nekdo za njenim hrbtom.

Samega strahu se dekle strese, da ji pade ‚papierček‘ na tla. A predno se pripogne dekle, prehitijo jo že vljudni prišlec.

Bil je človek najboljših let. Napravljen je bil pol kmečko, pol mestno; bil je prikupljivega obraza in dobrega jezika. Na močno počesanih črnih laséh mu je čepel zal klobuček, in desnica njegova je sukala gladko paličico.

Pobere torej padli papierček, bere, a nikakor ni zadovoljen z dekličinim vkusom.

„Ej, Polonica, kaj boš tako-le izbirala? To je za stare babnice. Le počakaj, izberem ti jaz nekaj, kar je zate.“

In prišlec vrže Polončin papierček nazaj med druge papierčke ter izbira drugega. Kmalu ga zaloti, da mu je všeč.

„Vidiš, Polonica, tega-le vzemi, ta-le je lep! Le počakaj, kupim ti ga jaz, da boš imela od mene spomin.“

Glasil pa se je tako-le:

Polon-, Polon-, Polončica,
Obraza si prelepega,
Še nisem videl takega,
Polon-, Polon-, Polončica.

Za-te le jaz živim,
Za-te le jaz gorim,
Nikdar te ne pustim,
Polon-, Polon-, Polončica.

Samoljubje je preplulo Polonino osrčje. Tako mičnim besedicam, polnim sladornja in medú, kako bi se mogla ustavljati? In ta Cene! Saj je bil vselej tako prijazne besede proti meni, kolikokrat je bil pri nas.

Še je dejalo dekle:

„Ne smem, oče bodo hudi!“

„Saj jim ni treba kazati. Vidiš, Polonica, take reči so samo za nas, mlade ljudi, za stare to seveda ni — —.“

„Ali Janez me bo karal.“

„Ne bo te, ne! Kaj meniš, da je Janez tak svetnik? Saj ima Janez tudi take stvari. Kaj méniš, da jih nima? Seveda, tebi jih ne pokaže. Sedaj ti jih bo, ko bo videl, da jih imaš tudi ti.“

In Cene kupi Polonici tudi še velik strdén „srček“, ki stane pet krajcarjev.

Polonica je bila premagana in izvolila drugega ženina.

„O, ta ženska ničemernost!“ mrmrala je ženica pri svojih ‚odpustkih‘.

„Kje pa te nosi pasja dlaka?“ zarohni Krajec nad hčerjo, ko se mu približa sredi trga.

Polonica je zardela danes že strašno velikokrat. Skoro ji je postalo to že nekaj vsak-

danjega. Zato oče ne opazi premembe na hčerinem obrazu.

„Cimeta sem šla kupit, ker ga ni več, in pa lorbarjevih glavíc.“

Prvikrat se je zlagala očetu. A oče tega ni spoznal, ker ni pogledal dekletu v košek. Le nevoljno zamrmra kar tako, ker je bil vaje godrnjati:

„Ti bom že dal cimeta in pa lorbarja.“

* * *

Poldne je že davno odzvonilo, ko stopi Krajec v gostilno, kjer je navadno spravljal konja. Polič vina ukaže prinesiti. Polona sede poleg njega, Janez pa stoji pri mizi z bičem v roki.

„Ná, Janez, pij! Potlej pa naprezi!“

In starec porine polič proti sinu. Nato prime za vogál kruha, ki leži na mizi, odtrga ga polovico z rokama in položi pred Polono:

„Ná, jej štruco!“

Kmalu stopi v pivsko izbo mladenič, ki je kupoval Poloni ‚papierčke‘.

„O, dober dan, Krajčev oče! Ali ste že napravljene proti domu?“

„Aha! Ná, pij, Cene!“ odgovori Krajec in porine kozarec prišlecu.

Dekle pa položi nehoté roko na košek poleg sebe.

„Pij, pa naprej naliž dekletu!“ ponovi oče svoj ukaz.

„Dobro zdravje, Krajčev oče!“

In Cene izprazni kozarec, naliže pa napije Poloni. Kaj bi bil pač rajši storil kakor to?

„Pijte, Krajčev oče! Potem dam še jaz za polič.“

„Saj žejen, si pa res, kakor vidim“, zbóde ga starec.

„Žejen pa, žejen, zmerom kakor goba“, zakrohoče se Cene.

„To je še dobro, da tvoj stari nima gostilne. Drugače bi moral zate posebej plačevati vinsko užitnino.“

A Ceneta niso mnogo zbódle Krajčeve besede.

„Norčuj se“, mislil je sam pri sebi, „kadar pridemo gori k tebi, takrat ga bomo pa vendar le pili, da bo od mize teklo.“ Le to mu ni bilo ljubo, da Polonica čuje te besede. Zato obrne pogovor.

„Polonica, zakaj si pa tako klaverna danes?“ povpraša deklico. A ta je le molčala.

„E, za taka dekleta je najlepše, da molčé“, pomaga ji oče odgovarjati.

Polonici pa je bila glava polna skrbij. Nekaj ji je reklo: „Kaj si storila? Kaj porekó oče, če zvedó? Kaj poreče Janez? In če Agata zvé? Če ljudje zvedó?“ Že ji je žal, da se je dala pre-

govoriti. Kar v košek bi najrajša posegla in zaglala Cenetu v naročje ta papirček. A zopet ji nekaj zašepeta: „Kaj poreče potem Cene? In če ljudje to zvedó?“

„Kar je, pa je“, reče po tihem in se otrese nadležnih skrbij. A takoj se zopet prikažejo v njeni rahločutni duši novi pomisleki, nove skrbi.

V tem pa sta bila Cene in Krajec že v živem pogovoru.

„Drugi teden pride Tirolec po voli. Ali imate kaj na prodaj? Ali je kaj debele živine v vaši vasi?“

„Brez nič ne bo. Naj le pride; za dober denar se vse dobi.“

„Nič se ne bojte, Krajčev oče! Govoril bom že tako, da bo za vas prav.“

Tedaj se Krajcu razjasni hudo lice.

„Še jeden polič, pa še ne gremo“, reče Cene.

In pili so še. Polonica pa je priganjala na odhod.

„Kmalu pojdemo, Polonica! Le kar reci Janezu, da napreže.“

Dekle odide iz hiše.

„Kaj pa žito letos?“ povpraša Cene in z veselim obrazom pogleda za Polonico.

„Pri nas smo že vse poželi in vsejali. Še repo bomo ta teden. Naš je tak za delo kakor železo, in naša je taka, da nobena ne taka: kar po tri kraje žanje sama.“

Kadar ga je mož dobil malo v glavo, takrat je postajal glasnejši in zgovornejši kakor navadno. In kadar je govoril o svoji zemlji in kmetijstvu, o svojem Janezu in Poloni, takrat je bilo vse le naš, pa naša, pa naše.

„Konj je že naprežen, oče!“ reče Polona, povrnivša se v izbo.

„Ali je? No, je že prav, pa pojdimo.“

„Polič še, Krajčev oče! Saj smo malokdaj vkupaj! Kaj pa vam je za par poličev? In taka pridna otroka imate, da ju je veselje gledati!“

Te besede Cenetove so dobro déle starcu. Še je postavila krčmarica na mizo nov polič.

„Oče, gremo?“

„Koj gremo, Polona! Ali je Janez že napregel?“

„Je že, kdaj že!“

„No, potlej je pa prav! Polona, na voz nesi, kar je; potlej pa odrinemo.“

„Oče, pojdimo no! Kdaj pa pridemo domov? Po noči.“

„Saj mesec sveti, Polonica, nič se ne boj!“ reče Cene in se nasmeje tako sladko, da se je morala tudi ona nasmejati.

„Ali te je strah, Polonica? Če te je, pa grem s teboj.“

„Če bi šel ti z nami, Cene, potem bi me pač bilo strah“, odgovori dekle osorneje in hudeje se, da se oče toliko časa obotavljajo.

„Pojdite no, oče! Koliko dela nas še čaka doma.“

„Ali je Janez napregel?“

„I, seveda je, no! Tako nevoljen je, ker konj neče že stati.“

„Ali je že vse na vozu?“

„I, seveda je! Brž pojdite!“

In deklica prime očeta za roko.

„Ná, še jedenkrat pij, pa Janezu reci, da pride pit!“

Dekle gre po Janeza. Janez pride.

„Brž pij, Janez, da gremo! Pa še hlapcu reci, da pride pit.“

In prišel je še hlapec pit.

„No, ali še ne greš?“ povpraša Krajec vstopivšega soseda.

„Kmalu pojdem. Še nekaj imam opravka“, odgovori sosed.

„Janez, kar pojdita s Polono, ker se vama mudi! Jaz se pripeljem s sosedovimi. Imava še s Cenetom nekaj govoriti“, reče naposled Krajec.

Janez in Polona sta se odpeljala sama. Oče pa se je pripeljal že pozno zvečer s sosedom.

Tako se je vselej rado zgodilo, kadar je šel Krajec v semenj.

IV.

Róže je na vrtu pléla,
Pésni pela je glasnó —
Kaj da vrta več ne déla,
Kaj ne poje več takó?

S. Gregorčič.

Vas je vas. Hiša za hišo, hlev za hlevom, pód za pódom, vrt za vrtom, kozolec za kozolcem. Vse to pa veliko in majhno, lepo in grdo, čedno in nemarno. Imovitost in ubožnost, pridnost in zanikarnost, gorečnost in mlačnost odseva na teh domovih. To je svet v malem.

Tako je z Bičjem. Pogorska vas je. Kakih dvajset številčk ima. Sadja mnogo obrodi na bičenskih vrtovih in travnikih: hruševe vode in hruševca, češpljevca in suhih češpelj je dovolj v vsaki hiši. Polje je seveda bolj pusto. Kaj se hoče? Kamen je kamen, prst je prst.

Bolj na sredi vasi ob cesti stoji hiša, katere prebivalce že nekoliko poznamo. Vsa je zidana in z opeko krita. Tudi hlev je zidan, a pokrit s slamo. Pód pa je lesen. Nad hišnimi vrati visi lesena deščica z veliko užgano številko, katero imajo otroci za „sedmico“, kadar se uče šteti. Nad številko pa je dolbina, kjer sedi na prestolu Mati Božja z Detetom v naročju. Podoba kaže, da mora imeti ta hiša hčerko gorečo za čast božjo. Vsa je v zlatih in srebrnih

Zimski počitek. (Narisa I. Dekleva.)

penah. V stranskih kotičkih te dolbine stojita dve posodici z žeravcem, ki popenja svoje zelene in dišeče liste okrog podobne. V sredi stoji druga posodica, iz katere klijejo sivkasto-zelena stebelca s klinčkovim cvetjem, viseča po zidu kakor oltarni prtič. Navzdol pa visi ob robu dolbine višnjeva svetilka, ki daje v temi tej skupini prav čarobno lice.

Bela hiša ima zelene veternice pri oknih in na koncu je naslikal Lužarjev Francè svetega Florijana, ki ima v roki večjo golido kakor je cerkev poleg njega. Ako še pristavimo, da gleda izpod strehe okno zgornje sobe, povedali smo vse. Gospodar jo je dal napraviti sebi za stare dni.

To je bila Krajčeva hiša.

Krajec je štel osemindesetdeseto leto o sv. Verbanu tistega leta, ko smo ga videli na kranjskem sejmu. Vdovec je bil. Žena mu je bila umrla pred dvanajstimi leti. Dvoje otrok je imel. Polonica ima sedemnajst let, Janez pa gré v dvajseto leto.

Pač bi bil Krajec lahko izbiral nevesto pred dvanajstimi leti. Saj je bil takrat izpolnil komaj šestindesetdeseto leto, in moški rod ne vene tako hitro kakor ženski. Tudi imetje njegovo ni bilo beraško in redil je vedno po desetero živinčet. Vina in belega kruha je bilo vselej za potrebo pri Krajčevih, in gospodariti so znali! Poslov niso jemali razven stare Agate, ki je bila že od mladih nog pri hiši. Ta je tudi gospodinjala, odkar je mati zatisnila oči. Kar pa je Polona „nauk“ odpravila, veljala je ona za gospodinjo. Vendar Agate ni imela nikdar kot dekle, ampak ljubila jo je kakor svojo mater. Saj jo je zibala in pestovala, v cerkev vodila in moliti učila. Kajpak je Agata rada potožila kaki svoji prijateljici, da ji sedaj ni več tako, kakor ji je bilo. A to je že navada pri starih ljudéh. Hudega ji ni bilo, le to ji ni moglo v glavo, da bi znalo tako dekle bolje gospodinjiti kakor ona.

Bila je dobra, ta Agata! Tako rada je imela Polonico, kakor bi bila njena hčerka. Nič manj pa tudi Janeza. Hujše ji je bilo, če je čula o njem kaj napačnega, kakor da bi se nji sami zgodilo kaj zlega. Dokler sta bila še otroka, bila sta tako največ okrog Agate. Oče Krajec se ni mnogo ménil za otroka in njiju vzgojo, kakor je to že navadno. Žensko srce je pač bolj ustvarjeno za otroško naravo in tudi ž njo tesneje spojeno. Kolikor pa sta otroka bolj zorela, tolikanj tesneje sta se oklepala očeta. Janez je bil očetov ljubljeneček. Saj sta vedno hodila skupaj, delala in govorila, kolikor sta. Janezova ljubezen je bila bolj zaupna, odkrita, naravna. Polonina ljubezen do očeta pa je bila bolj bo-

ječa, skrivajoča v sebi več strahú nego zaupnosti. Ljubila je očeta, a bala se ga je še bolj.

Polona se je sukala po kuhinji. Vesela je bila poprej zmerom in prepevala je po hiši kakor ptičica. Nekaj dnij sém pa se ji ni tako ljubilo. Tudi cveticam po oknih je že nekaterikrat pozabila priliti. Vse to se ji je zdelo nekako otročje. Pač pa je mnogo več mislila kakor poprejšnje čase. Še vedno so ji šumele po ušesih sladke Cenetove besede, in prišla je na posled do sklepa, da Cene le ni napačen človek.

„Polona, kaj pa premišljaš tako? Glej, včasih sem bil na dvorišču in sem slišal, kako žvrgoliš po kuhinji in vesel sem te bil. Še meni se je zljubilo, da sem zakrožil kako veselo, dasi sem, kakor veš, velik pustež in je grlo moje tako, kakor bi tolkel po reni“, dokonča Janez svoj govor.

„Hi, hi!“ zasmije se deklica, „kako si vendar otročji!“

„Zakaj? Ali samo otroci pojó?“

„Menda že“, zasmije se zopet deklica.

Janezu pa ta smeh ni bil po volji. Nevoljen odide iz kuhinje. Komaj pa je zunaj veže, že se zasliši iz kuhinje pesem:

Ko ptičica sem pevala,
Sem sladke sanje sanjala.
Oh zdaj pa nikdar, nikdar več,
Veselje preč je, preč!

Zvesto je vlekel Janez besede na uho. Zmaje z glavo in reče polglasno:

„Te še ni nikoli pela! Pa zakaj to ,veselje preč, je preč? Kaj se ji ne godi dobro?“

Ko Janez tako premišljuje, stopajoč proti podu, pride mu oče naproti. Kar ima v srcu, to mu pride tudi na jezik:

„Oče! Zakaj pa Polona več tako ne pôje kakor včasih?“

Oče se posmehne sinovi odkritosrčnosti in odgovori:

„I, saj veš, Janez! Otročarija tudi jedenkrat mine. Zakaj pa ti ne poješ?“

„Jaz pa nisem za to.“

„I, menda že tudi Polona ni več za to.“

In res se začne Janez potlej sam sebi smejati, sedeč v hlevu na svoji postelji, da je mogel tako otročje povpraševati očeta in sestro.

Ko pa se priziblje — malo je bila šepasta — v hlev stara dekla, poprime Janeza zopet radovednost.

„Agata, ali veš, zakaj se Polona tako drži nekaj časa sém?“

„Aha, saj je res! Tako sitna je kakor muha. Pa nevšečna, kako! Nobene stvari ji ne naredim prav. Sama je pa danes že dvakrat lonec pre-

vrnila po peči. Le počakaj, Janez, bomo jo že izvohali.

Nedelja je bila. Agata in Polona sta se napravljali v cerkev. Agata je kmalu odložila svoje delavno krilo, oblekla se v rožasto in si privezala belo pečo. Nato je pristopila k Poloni in ji pomagala pritrditi si pas. Pred njo na mizi je bila mala podobica, katero je imela Polona shranjeno med obleko.

„Polonica! Bog vé, kako podobico bodo letos dali gospod kapelan, ko pridejo biro pobirat?“

„I, boš že videla; kaj si tako radovedna?“

„Čaj, pokaži mi svoj molitvenik!“

Agata je neizrekljivo rada ogledovala podobice.

„Kaj ga še nisi nikoli videla?“

In Polona zaloputne pokrov obilne skrinje, v kateri je imela shranjeno obleko in tudi molitvenik.

Agati pa se čudno zazdi to vedenje Polonice. Še bolj jo prijema ženska radovednost.

Opoldne prideta iz cerkve. Polona pusti ključ od skrinje v ključavnici. Težko je čakala Agata, da odide Polona v kuhinjo. Odpre skrinjo, pogleda po njej, premeče nekaj obleke in — kaj najde?

Tisti „papierček“, in pa „srček“, ki ga je bil kupil Cene Poloni.

„Bog in sveti križ božji! Ahá, sedaj pa že vem, kaj je! Saj sem vedela, da ni brez vsega.“

Od veselja si mane roke in toliko, da ne pozabi deti zopet v red obleke in zapreti skrinje. Naravnost hiti v hlev; tukaj najde Janeza, ko je ravno živini pokladal.

„Oh, Janez, kaj sem videla!“

„I, kaj pa?“

„Ne. Povem pa ne, za nobene denarje ne.“

„Meni boš pa vendar povedala! Le čakaj, drugi teden pride Tirolec po voli. Če ne poveš, ne dobiš nobene dvojake.“

„Samo tebi, Janez, saj veš, drugemu ne!“

In Agata pové, kar je videla.

„Saj to ni nič takega, Agata! Bog vé, koliko si jih ti pokupila v svojih mladih letih!“ ponorčuje se Janez.

„Oh, nikoli ne nobenega. Kdo je to rekel? Kako bi si upala potem pogledati komu v obraz? Kaj misliš?“

Agatin glas je bil vedno višji. Janez ni hotel nadalje govoriti o tem. Neko prirojeno spoštovanje ga je odvrnilo, da se ni norčeval iz ženice. Sédel je na jasli, podprl glavo s komolcem in se zamislil v to, kar mu je povedala Agata.

Skrivnosti ni zvedel samo Janez, ampak še tisti dan tudi Agatina prijateljica. In ta prijateljica je imela zopet prijateljico in ta zopet drugo. Vse so zvedele skrivnost.

Agata pa se je doma smejala na tistem. Kadar sta se med tednom srečali s Polono, vselej je morala ta ugibati tisto čudno uganko na Agatinih ustih.

„Agata, zakaj se zmerom smeješ?“ povpraša jo resno Polona.

„I, dobro se mi zdi, hi, hi, hi!“

„No, kaj se ti zdi dobro?“

„To, kar zate ni dobro. Hi, hi!“

„Nikar me ne jezi, Agata! Saj tudi jaz tebi ničesar ne zakrivam.“

„Kako si rekla? Še jedenkrat povej!“

In Agata pomoli uho precēj blizu Polonice. Dekle pa je zardelo. A brž se ohrabri:

„Če ne poveš, ne govorim s teboj ves teden.“

Te besede prestrašijo Agato. Take jeze ni marala. Zato ji pové, kar je zapazila.

Polonice se poloti silna skrb in s povzdignjenima rokama prosi Agato, da ne bi nikomur nič povedala o tem. Stara dekla je zadovoljna s svojo zmago. Zvé od Polone tudi, kdo ji je dal ono stvar. Potlej jo prav po materino posvari, da se naj ne zapleta v pregrešno zvezo. „Taka darila so hudičevi trnki“, dejala je Agata. Nazadnje šele, pa tudi komaj na pol, obljubi, da o tem nikomur nič ne pové. (Dalje.)

Lepi Tonček.

(Povest. — Spisal Podgoričan.)

(Konec.)

VIII.

Náš junak je slutil, da se zbirajo nad njim pogubni oblaki, da posebno kapelan Šarabon ne bo miroval sedaj, ko se je pokazal ljudem v cerkvi očitno. Čutil je med potoma, ko je šel iz cerkve k Molčinovim, da veje po dolini

druga sapa, zakaj nikdo mu ni hotel izkazovati takih častij, kakoršnih je bil vaje na shodih. Ljudje so se mu umikali in za njim šepetali; za njegovega prijatelja in pristaša se ni pokazal nihče. Zato je bila njegova jedina nada še Molčinova hiša, kakor tudi malinar, Marijanka in še nekaj drugih zanesljivih duš.

Pač res ni miroval gospod kapelan. „Tega počenjanja mora biti tukaj konec“, zakliče sam sebi, ko pride po dopoldanskem svetem opravi v župnišče, svest si svoje dolžnosti.

Nemirno je hodil nekaj časa po sobi gori in doli, potem pa sede na stol ob mizi, na kateri je bilo naloženih mnogo knjig in listov, podpre glavo s komolcem, komolec upre ob nogo: tako je slonel gospod kapelan, kadar je mislil kaj težkega. Kuharica ga pride klicat k zajutрку, a on ne črhne niti besedice. Naposled skoči mahoma po koncu in tleskne z rokama:

„Imam jo, še danes ga poženemo!“ In vesel zopet gre gori in doli po sobi, jedí pa je bil popolnoma pozabil. Ustavi se ob oknu in pogleda proti cerkvi. Ljudje so se še mudili pred cerkvijo, nekateri so pohajali sem in tje. Kapelan odpre okno in gleda še ostreje. Vidi, da teče dečko mimo.

„Jernejček, gori pojdi!“ zakliče gospod na dečka, da je ta kar obstal od strahu.

„No, gori pojdi, nič se ne boj! Nekaj dobiš, le pojdi!“

Dečko stisne klobuk pod pazduho in steče naravnost v župnišče.

„Jernejček, ali veš, kje je pri Petáčevih v Globoki Dragi?“ vpraša gospod vstopivšega dečka.

„O vem, saj sem že nesel tje v malin.“

„Prav, Jernejček. Ali pa poznaš Petáčevega Lukca?“

„Tistega pa ne. Pa bom vprašal, kateri je Lukec.“

„Tako je prav, Jernejček, tako stôri! Ko ga najdeš, povej mu tako-le: Gospod kapelan so rekli, da moraš précej priti k njim. Ali si razumel?“

Dečko prikima, upirajoč svoje velike oči dobrosrčno v gospoda.

„Ná, Jernejček, to bo pa za mater, da veš!“ reče gospod in stisne dečku dvajsetico v roko. „Sedaj pa le hitro k Petáčevim!“

Deček se posloví in jo udere v teku mimo cerkve v Globoko Drago.

Kdo bi bil zameril Molčinovim, da tisto nedeljo ni šel nihče izmed domačih k popoldanski službi božji. Saj so jo imeli doma, in še kakšno! V znani nam zgornji sobi je bil pripravil Tonček oltar, poleg je postavil neki zaboj za prižnico, tudi sveče so bile prižgane, kolikor jih je imela ob tistem času Molčinova hiša. V sobi so bili zbrani vsi domači, zvesta Marijanka, sloki Janez in nekaj drugih znancev. Tonček je imel oster govor zoper popačenost ljudij in je napovedoval hude kazni božje, ki imajo priti sedaj-le nadnje, ker se nečejo izpreobrniti, ker ne marajo za opomine, in ljubijo svétno blago in svétno bogastvo.

Marjetica je bila vsa v strahu, ker se je bala, da se bo kaj usulo tudi nanjo. Vendar ni bilo nič hudega zanjo, pač pa za Molčina.

„Vem“, nadaljeval je svoj govor, „da ima tudi ta hiša bogastvo. Kako prav bo, ako dasta gospodar in gospodinja za samostan to, kar imata odveč! Čemu vam bo posvétno blago, ljubi moji poslušalci! Zato vam pravim: le preč, le preč, čim preje, tem bolje!“

Ko je Tonček tako govoril o ničemernosti svétne blaga, obhajale so Molčina in Molčinko hude težave. Da bi dala od hiše, kar sta si pridobila težko in kar mislita izročiti otrokom, to ni majhna stvar. Žal jima je bilo, da sta prišla k Tončkovi pridigi, in Molčinka je imela že na jeziku, kaj bo odgovorila, ako bi hotel Tonček denarja.

Ni bilo treba odgovarjati in tudi Tončku ne vnetati se zoper posvétno blago. Pridigo Tončkovo je pretrgalo nekaj res nenavadnega. Sém proti Molčinovi hiši je prihajala tropa kmečkih fantov; bilo jih je najmanj kakih dvanajst. Bili so v navadni nedeljski obleki in šli dokaj hitro. Čudno je bilo; saj po navadi so ob nedeljah pohajali počasi po trgu ali šli vasovat od hiše do hiše. Dospevši do Molčinove hiše, ustavijo se na trati pred njo; nikogar niso videli zunaj, pač pa so bila hišna vrata odprta, kar je bilo znamenje, da so domači v hiši.

Fantje so imeli načelnika, odsluženega vojaka, Podbrežnikovega Naceta. Ta se postavi pred nje: „Stojte in počakajte! Dva pa gresta z mano, da vidimo, kje je Tonček! Jedna, dve!“

In moško stopi proti vratom, dva tovariša pa za njim. Najprej gredó v spodnjo hišo, a ne najdejo tu nikogar. Nato jo udari Nace po stopnicah v zgornjo sobo. Tončkov glas jim je donel nasproti. A ne meneč se za to, odpre Nace vrata, vstopi sam in oba spremljevalca za njim, prav z vojaškimi trdimi koraki. Ko bi se bil jel strop udirati, ne bi bilo toliko osuplosti, kakor ob tem prizoru. Kaj hočejo ti trije? Poslušalci so bili vsi zmedeni, Tonček pa je debelo gledal, kaj bo.

Nace stopi, kakor je imel navado pri vojaki, pred Tončka in mu reče:

„V imenu naše postave vas vabim, da greste z nami.“

Marjetica, ki je bila blizu vrat, uide urno iz sobe in steče po stopnicah. Pred hišo pa zagleda trop fantov in se jih ustraši tako, da prihiti zopet nazaj, povedat očetu in materi, kaj je spodaj.

Kakor se zamotá nit, če jo odvíjaš neprevidno, in je vozlov in zmede čimdalje več, tako je bila tudi tukaj zmešnjava v sobi splošna. Tonček se je nekaj časa prepíral z Nacetom, toda ta je vedel, kaj ima storiti, in ga je lahko pa

krepko prijel za jedno roko, jeden tovariš za drugo, in tako sta ga jako spretno spravila iz sobe, ne da bi se bil kdo ganil zoper njiju namero. Drugi spremljevalec je pa šel za njima.

Tončku se posveti v glavi, kaj je udarilo nanj, ko zagleda pred hišo toliko tropo fantov. Videl je, da je upor brezuspešen in je najpametneje, udati se usodi. Sedaj pa stopi drug fant iz vrste — Marjetica, ki je gledala skozi okno, spoznala je takoj Petáčevega Lukca —, in zakliče: „Fantje, v vrsto!“ in začne korakati pred četo. Četa vzame Tončka v sredo, Lukec zakliče: „Naprej!“ in vsa truma jo udari od Molčinove hiše po kolovozu proti vasi Zagričju, kjer gre mimo velika cesta.

Ves ta dogodek se je vršil jako naglo. Videlo se je, da je bilo vse domenjeno in naučeno, da so hoteli urno in gladko, pa tudi odločno spraviti Tončka od Molčina strani, kakor se mu je spodobilo.

Molčinovi skoro niso vedeli, kaj se godi in kako je prišlo vse to; a ko ni bilo Tončka več, in tudi ni bilo fantov nikjer videti, umeli so, čemu se je zgodilo vse to, in da se je jako prav zgodilo. Saj so bili že vsi v zadregi, kako bi odpravili Tončka. Le Marijanka in sloki Janez sta se hudovala in pretila „tolovajskim fantom“, ki so jima s silo uropali Tončka.

„Nenavadne bolezni je treba zdraviti z nenavadnimi zdravili, in v nenavadnih okoliščinah pomagati si z nenavadnimi sredstvi“, mislil si je kapelan Šarabon, ko je izumil ta načrt, ki so ga zvršili od Lukca nabrani fantje. Ne, da bi ga smeli sramotiti ali pa poškodovati, imeli so le to nalogo, odvesti ga od Molčinovih in ga spremiti čez mejo domače župnije, za slovo pa mu zabičati, naj se ne prikaže več nazaj. Če poteče vse dobro, tedaj naj poteče tudi nekaj bokalov vina na zdravje Tončkovo. Taka je bila zarota zoper Tončka, ki se je zvršila tako urno in dobro.

Kdor bi bil hodil tisti teden potem po naši dolini, ne bi bil slišal druge govorice, kakor o odhodu lepega Tončka. Da so Molčinove zopet obirali, drugi pa zagovarjali, to se umeva samo ob sebi. Tudi pri Petáčevih je bilo jednako. Stari se je hudoval:

„Ej, ej, ženske so kaj lahkovorne! Še ta Molčinova je bila tako vrtoglava, da je norela za njim in se dala ljudem v zobe. Mislil sem, da je Molčin previdnejši. Pa smo se hoteli tam ženiti in smo se! Prav je, prav, da ni bilo nič! Kako bi se bili nam ljudje posmehovali in kdo vé, kaj še vse. Ej, k nam mora že kaka modrejša priti!“

Lukcu se je pa zdela prav dovolj modra in dobra za Globoko Drago, in če ne bi bil

tako vaje v vsem biti pokoren očetu in molčati, dejal bi bil izvestno:

„Veste kaj, oče, kaj bi izbirali! Marjetica ni napačno dekle. In poštena je; ako bi ne bila, sedaj bi je ne bilo več doma. Meni je vseč, druge nečem nobene!“

Tega ni dejal, le v srcu si je vedno tako mislil; posebno trden je bil v tem sklepu, odkar mu je pomagal gospod kapelan tako uspešno odgnati Tončka. Ženil bi se bil rad v resnici. Včasih je izpraševal mater, kaj pravijo oče. Petáčka se je prav malo brigala za vse, zakaj imela je preveč drugih skrbi, kakor da bi se z možem razgovarjala in ugibala o sinovi ženitvi.

Isti teden je prišel mimo Petáčevih zopet gospod Valentin. Petáč je hotel gospodu nekoliko očitati, češ, kako slabo nevesto je hotel nakloniti hiši; dejal je:

„Gospod, pri Molčinovi ste se zmotili. Gotovo se niste nadejali, da bi bila taka.“

„Kakšna?“

„I, no, kakor ljudje govoré. Pravijo, da je imela nekaj s tem človekom — lepim Tončkom — ali kako ga že kličejo.“

Petáč je pa zvedel ravno narobe, kakor bi bil rad. Gospodu Valentinu se ni bila vera v deklico še prav nič omajala, ampak še bolj utrdila; zdela se mu je po poslednjih dogodkih še bolj poštena, kakor je tudi zlato čistejše, kadar pride iz ognja.

Petáč je pa ugovarjal, češ: „Ljudje pa tako govoré in sodijo.“

Zavrnil ga je gospod Valentin:

„Ljudje so obrekljivi, ljudje so zlobni; o vsakomer rajši govoré zlo kakor dobro.“

In res se je bila spletla med tržani lažniva bajka o Molčinovi hčeri in ta bajka se je nalašč razširjala na okoli.

Ej, lahko se vzame dobro ime, lahko, toda povrne se težko. Marjetica je bila razvpita po nedolžnem, po krivem so ji očitali nepoštene namene. Tudi o Tončku so govorili mnogo več napačnega, kakor je bilo resnično. Ko je Marjetica to zvedela, stiskala ji je srce bolečina, potikala se je jokajoč okoli doma, bridko obžalujoč, da je storila prvi korak na drugo stran, kakor so jo učili stariši.

Duhoviti in ob jednem nekoliko preprosti in drzni način, s katerim so spravili Tončka iz bistriške doline, razvedel se je hitro daleč na okrog. Zvedelo je o njem tudi sodišče. Vendar ni bilo pravega povoda, da bi bila segla svetna oblast v to pol sitno, pol neumno stvar.

A kogar začne preganjati nesreča, ne popusti ga z lepa. In Tončka se je lotila nesreča prav resnobno. Dobil je bil od nekega moža precejšno vsoto denarja za samostan. A vse se premeni, tudi misel človeška: možu je bilo

kmalu žal za denarje in hotel jih je nazaj. Lotil se je Tončka, a ta mu jih ni mogel takoj povrniti, deloma morda tudi ni hotel, ker ni imel te stvari za resnobno. A mož se ni dal tako odpraviti. Svetovali so mu, naj Tončka toži. In res, mož ga je tožil. Tonček je dobil poziv, da pride pred sodišče, in ker ni prišel o pravem času, jeli so ga iskati. Orožniške postaje so dobile povelje, da naj ga zasledujejo, primejo in izročé sodišču. Ko so ga odpravili fantje iz bistriške doline, iskali so ga tudi že orožniki in — kmalu našli.

Ljudje se naposled privadijo tudi hudih novic. Zato ta novica ni iznenadila Bistričanov, saj so bili že slišali, da iščejo Tončka orožniki.

A huje, mnogo huje jih je zadelo, ko se je spletla proti Tončku huda pravda in je bilo treba hoditi pričevati. To vam je bilo potij sem in tje, pričevanja, priseganja, rotenja, nevolje, stroškov, sitnostij, domačih prepirov, da še nikoli takih! Kolikokrat je kapelan Valentin slišal pritožbe o teh sitnostih, vselej jim je povedal: „Ali vam nisem pravil, da pride kazen za vaše neumnosti? Sedaj pa imate! Česar ste iskali, to ste dobili.“

Najhujše je bilo za Molčinove. Marjetica je bila podobna mrliču od bridkosti. Kolikokrat je morala praviti to in ono in potrditi, kar je bilo pisano! In ta sramota! — Več mesecev je tako poteklo, prišla je zima, pusta in žalostna, kakoršne še ni bilo pri Molčinovih.

„Oh, da bi bila dala deklo Petáčevim précej takrat, ko so jo snubili. Pa take ste ženske! Kdo vam užene vse muhe!“

Tako se je jezil Molčin, in Molcinka jih je morala požirati, saj ji je rekla vest, da je res kriva te nesreče. A včasih se je vendar odrezala, češ da je sam tudi tako hotel.

V tej bridkosti jim je bil gospod Valentin jedina tolažba.

„Vse bo še dobro, le počakajte! Vsak človek se moti, tako ste se tudi vi. Hudega pa niste prav za prav storili nič posebnega. Sedaj vas Bog izkuša, a pride čas veselja.“

In prišel je res. Zima je odlezla, pomlad se je prismehljala v dolino; tedaj je bila pa tudi pravda končana, in Tonček je moral trpeti dokaj dolgo kazen v zaporu. Preiskovanje je pokazalo, da je bil preveč domišljav človek, a da ni namerjal naravnost krivice in goljufije. Mislil si je, da je odločen za nekaj posebnega, za posebno delo, za ustanovitelja samostanskega; da bi dosegel ta namen, ni izbiral sredstev, kakor bi bil moral, in ni hodil po postavnih potih. Vendar je bilo vse ravnanje veri in nravnosti jako škodljivo. Za vse, kar je pregrešil, imel je obilno priliko delati trpko pokoro. A Bistri-

čani — pravim — so bili zopet veseli, ker je bila stvar pri kraju; gospod Valentin je bil zopet zadovoljen, dasi ne čisto in popolno.

Pri Petáčevih je namreč imel bolnika; bil je bolan Petáč sam. Stara grča je preveč zaupal na svojo trdnost in ej! naposled jo je pa le skupil: pomlad je muhasta, Petáča je premrazila in ga položila na to posteljo.

Ko pa človek tako-le malo poskusi in izprevidi, kako blizu onega sveta je zmerom, dokaj popusti, in tudi stara grča postane bolj voljna. Stari Petáč je izprevidel, da se dolgo ne bo več ubijal po Globoki Dragi, da se s krlji ne bo več premetaval po žagi in še marsičesa ne bo mogel opravljati. K večjemu, če bo še nekaj časa sedel v zapečku ali pa po leti pod hruško. In ko je tako premišljal sem in tje, sebe in svoje, prišel je do tega, da bi bilo sedaj najbolje dati gospodarstvo iz rok, naj se ubija Lukec na domu in se oženi, ako ga je volja.

Stari je bil okreval toliko, da je lahko brez palice stopical okoli hiše in še kaj pogospodaril. Ko pa je le videl, da ne more vsemu kaj, bil je nekako sam nase jezen in je dejal najprvo sam pri sebi, potem ženi, naposled pa vsem:

„Ženi naj se! — Luka naj se oženi! — Oženimo ga!“

Mati ni dejala ničesar, zakaj bila je z vsem zadovoljna, karkoli je ukrenil mož. Lukcu pa se je zjasnilo lice in težko je pričakoval, kaj ukrene oče.

Premišljal je stari, kje bi ženil sina. Seveda mu je bila vedno pred očmi Molčinova, a te misli se je hotel siloma odkrižati. Prešteval je vse deklice, kolikor jih je poznal blizu in daleč, toda nobena mu ni bila všeč. Nekaj mu je reklo:

„Pri Molčinu jo dobiš! Pri Molčinu jo dobiš!“

A takoj je bil zopet sam nase nevoljen, da je zarentačil:

„Pa bodo ljudje dejali, da se nismo mogli drugje oženiti, kakor pri tisti — — —“

Tako se je pričkal stari Petáč sam s seboj, Lukec pa je od strani hodil in poslušal, kaj bo dejal oče. In rekel je oče:

„Luka, snubit gremo!“

„Oče, snubit? Kam pa?“

„Kamor hočeš, če tudi k Molčinovim.“

„Pa pojdiva, če vam je prav, oče; pa ujec Groga pojde tudi.“

„Pa naj gre!“

Gospod Valentin je veselo osupnil, ko mu je Petáč povedal, kako se je odločil. Pritrdil mu je:

„Ne bodete se kesali. Verjemite mi!“

„Samo to se mi zdi nerodno, ker bodo ljudje veliko govorili in klatili.“

„Stari ste in izkušeni, vi veste, da bi ljudje malo govorili, ako bi govorili samo resnico.“

„Prav pravite, gospod, res je!“

Naposled so se domenili tako, da je šel snubit sam ujec Gropa na Molčinovo.

Na Molčinovem, kjer so se že tolikrat sporekli zato, ker niso hoteli dati Marjetice in so dolžili drug drugega, oklenili so se sedaj lepe prilike z obema rokama, da se jim zopet ne opesne in bi potem ne imeli zeta. Marjetica in mati nista več sanjarili o stvaréh, ki so jima bile samo mimogredé prišle v glavo, ampak bili uverjeni, da kliče Bog človeka dovolj jasno v srcu, če le hoče poslušati.

In sedaj so Marjetici iznova zacvetla mlada lica, katerih cvetje je bila poparila žalost in skrb.

* * *

Lepo se živi v Globoki Dragi. Petáč še ni umrl. Skrb sinova ter negovanje in ljubezen sinahina mu je zdaljšala nit življenja. Še vedno

stopica okoli domovja, nekoliko je že sključen in čisto belih las, ter se raduje sreče sinove in svojih živahnih vnukov, ki se pulijo za kljukasto dedovo palico in preširno jahajo stara kolena, kadar se ded vsede.

Ko pa ob dolgih zimskih večerih, ali pa ob nedeljskih popoldnevih sedi družina okoli peči ali pa pod tepko, zasučé se govor dostikrat na preteklost, in malinarica Marjeta pripoveduje, kako je bilo nekdanj, ko so bili zanjo tako odločilni svèti Danske Marijanke in vzgledi slokega Janeza. Nič jima ne zavida, pa tudi ne očita, da sta Tončku udana še vedno. Saj mu je tudi ona sedaj dobra. Dasi je mnogo pretrpela zaradi Tončka, veseli jo, da je mož po prestani hudi pokori krenil na vse drugačno pot, na pot gorečega delovanja v natančni redovni pokorščini — v daljnji, daljnji deželi. Marjeta je prepričana, da je izbrisal svojo krivdo, da se mu torej lahko odpusté vse zmote in napake, brez katerih ni noben človek.

Tlačanje.

(Povest. — Spisal Podravski.)

(Konec.)

IX.

To vam je bilo življenje na desnem bregu Drave, ko se je ustavil splav v Varaždinu! Plavci in vozniki, kupci in delavci, Hrvatje, Slovenci in tudi Ogri so se tukaj srečavali. Kupčija je sicer zaradi nevarnih časov zaostajala, vendar so se ljudje silno radi shajali tam, kjer so videli ali slišali kaj novega. Vsak novi splav je privabil veliko ljudi, kakor ob morju prihod nove ladije.

Lorenc ni sicer upal, da bo kmalu prodal svoje blago, vendar mu je bila ta dan sreča mila. Kmalu se mu je ponudil kupec, in dogovorila sta se za ceno. Med tem pa je naš Francè nemirno hodil sem in tje, ne vedoč, kaj bi počel. Kamor je pogledal, bal se je, da ga zazre kak stražnik in ga spozna kot vojaškega ubežnika. Govorica ljudi se mu je zdela ptuja; ni mogel umevati, o čem so se pomenkovali: „Kam pojdeš? Česa bi se lotil?“ Ta skrb ga je poprijemala in mučila. Zdelo se mu je, da je sam in zapuščen. Kam bi se obrnil med samimi ptujci?

Ko sta dognala kupčijo Lorenc in njegov pomočnik, napotita se v gostilno, da se okrepčata po težkem delu in trudu. Povabita s seboj tudi Franceta, ki je stal blizu njiju in vedno čakal, kdaj bodeta opravila. Hotel ju je vprašati za svèt, kaj bi storil, kam bi se obrnil. Vsi trije

stopijo v najbližjo gostilno. Tu pa najdejo le prav malo ljudi. Nekaj pivcev se je vsedlo na klopi v veži, v notranji sobi pri podolgasti mizi pa sta sedeli le dve ženski. Jedna je bila že priletna, druga pa še mlada, očitno njena hči. Prazni krožniki pred njima so kazali, da sta ravnokar obedovali. Tu-le-sem sedejo naši znanci. Lorenc naroči točarju, naj prinese vina in kako jed za obed. Nato pa jamejo ugibati, kdaj bi plavničarjema kazalo odpotovati na dom, in kakkega opravka bi se poprijel Francè.

„Najbolje bi kazalo, da odrineva še nocoj, če bi se dobil kak voz“, reče Lorenc. „Jutri utegne biti še bolj trda zanj; tukajšnji vozniki pa so vajeni voziti tako po noči, kakor po dnevu. Bog dal, da bi se le za-te dobila kmalu služba!“

Po teh besedah naliže kozarec z vinom ter ga postavi pred Franceta:

„Na, pij Francè, vino ti prežene megle! Upam, da se ti bo tudi prav dobro godilo, bolje nego domá.“

Francè vzame kozarec, pa le malo izpije, ker pri slabi volji tudi najboljša kapljica ne gre v slast.

„Ne bodi otožen, saj si še mlad“, nadaljuje Lorenc, „pa se kmalu privadiš. Če se le kaj posebnega ne primeri, pridem letos še večkrat

doli, in če boš imel priliko, lahko se še kaj pomeniva.“

„Veselilo me bo“, odvrne Francè ter se zopet zamisli.

Ženski, sedeči poleg iste mize, poslušali sta nekaj časa ta razgovor, nato pa vpraša starejša:

„Vi ste s Kranjskega; poznam vas po jeziku.“

Davčni denar. (Slikal Tizian.)

Treba je omeniti, da bratje Hrvati ne poznajo različnih slovenskih pokrajin, in da imajo za Kranjca vsakogar, kdor govori slovensko.

„Mi smo s Štajerskega“, odgovori Lorenc.
„To je vse jedno, jezik govorite pa vendarle kranjski.“

„Ej, ni res“, odgovori Lorenčev tovariš, ki je bil hodil v šolo: „govorimo slovenski, a ne kranjski.“

„Nikar se ne pričakajmo o jeziku“, odvrne Lorenc, „ko se lahko pomenimo kaj važnejšega. Ta-le mladenič bi rad dobil tukaj službo. Nemara pa je vam znano, kje bi se dobilo kaj pripravnega?“

„Ta-le mladenič?“ povzame ženska ter jame pozorneje ogledovati Franceta. — „Ali pa zna hrvaški?“

„Sedaj še ne zna, pa kmalu se priuči, če ostane nekaj tednov tukaj. Samó, da bi se dobila služba.“

„Oj, če bi rad ostal, pa naj gre z nama,“ pravi ženska, ter pove: „Pri nas smo sedaj same ženske pri hiši. Moža sem pokopala pred dvema letoma, sina so mi pa pred nekaj tedni vzeli v vojake. Če hoče mladenič iti z nama, ne bo se mu godila slaba.“

Lorenc pomigne Francetu, naj sprejme to ponudbo, zakaj boljšega si iz početka ne more želeti. Francè je tudi takoj privolil, in zgovorna ženska mu je pravila, da ima za pol ure daljave od Varaždina obširno posestvo, več glav vprežne živine in konja, česar pa vsega ne morejo oskrbovati ženske.

Ko se pobotajo zastran plačila, počakata ženski še toliko, da se Francè dobro pokrepča, ker je bil še lačen, ter se poslovijo od tovarišev. Ta sta kmalu dobila voznika in konja, ki ju je na večer odpeljal proti domovini, Francè pa je odšel z ženskima, da se privadi novega življenja na Hrvaškem.

Prišedši na svoj novi dom opazi, da ima gospodinja še dve drugi hčeri, že dovolj zreli za možitev, izmed katerih se pa nobena ni dala primerjati njegovi Luciji. Tako vsaj se je zdelo Francetu, ki je neprestano mislil na svoj dom in nevesto. Drugih ljudi ni bilo pri hiši. Gospodinja mu je po večerji odkazala posteljo v hlevu, ob enem pa mu tudi izročila v oskrbovanje vole in konja. Utrujen po dolgi plovbi je kmalu zaspal, drugo jutro pa jel že ob svitu krmiti izročeno mu živino. Čutil se je zadovoljnega: saj je bil kakor samostojen gospodar. Poleg tega pa je imel tu še nekaj, česar je doma tako hudo pogrešal: bil je sloboden.

Ko so opravili prvo setev, zahajal je s konjem vsak teden v Varaždin, kamor je vozila gospodinja različno zelenjavo na trg. Tu je imel dovolj časa pogledati nekoliko na dravskem obrežju k plavničarjem, hoteč tu najti katerega izmed svojih znancev. Pa minula je pomlad, nastopilo že vroče poletje, toda njegovo pričakovanje je bilo še vedno brezuspešno. Siromak ni pomislil, da v tako vihnem času plavničarjev

ni mikalo zahajati tje doli, ker je bilo to zaradi naraščajoče vstaje na Ogerskem jako nevarno.

Toda jedenkrat, ko že skoro nikogar več ni pričakoval, vendar ni prišel zastoj. Prišedši k obrežju, zagleda že od daleč Lorenca in njegovega pomočnika, ki sta zopet dospela s splavom. Radosten pohiti k njima ter jima stisne roke, toda Lorenc je bil nenavadno resnoben. „Ali je imel sitnosti na vodi, ali kaj?“ misli si Francè, ko je Lorenc le kratko in nekako nehoté odgovarjal njegovemu vprašanju, kako se še imajo domá stariši in znanci. Pozabil ni seveda vprašati tudi po Luciji, Lorenc je na to vprašanje molčal, kakor bi ga ne bil slišal. Ko se pa kupovalci nekoliko razkropé, povéde Lorenc Franceta nekoliko na stran, da ju nihče ne bi slišal, ter mu reče:

„Žalostno novico imam zate, in Bog ti preloži ta križ! Tvoja Lucija se je utopila v Dravi.“

Ko bi bila strela udarila z jasnega neba, ne bil bi se Francè huje ustrašil, kakor ob teh besedah. „Lucija — v Dravi — ne, to ni mogoče“, ponavljal je ter se prijel z obema rokama za glavo. „Kako morete biti tako zlobni in strašiti me s takimi nesrečnimi novicami?“

„Saj bi imel najrajši, da bi to ne bilo resnica“, povzame Lorenc, „toda, kar je, to je; s tako resnimi rečmi se ne šalim. Saj vem, da še nisi pozabil grajskega valpeta. Ta je kljub njenemu in njenih starišev ustavljanju lazil za njo toliko časa, da se ji je naposled zmešalo, na kar si je v dravskih valovih končala življenje.“

„Kdaj je bilo to?“ vpraša Francè, ki je šele sedaj jel nekoliko verjeti to grozno novico.

„Včeraj je bil teden, kar smo jo pokopali. Drava jo je vrgla na suho blizu Vozenice, in njeni žalostni stariši, ko so pozvedeli za njo, dali so jo prepeljati na dom, in včeraj teden smo jo odnesli k večnemu počitku. Ne misli si, da bi me bil že zagledal tukaj, ko bi se to ne bilo zgodilo.“

„O ti peklenski človek!“ zavpije Francè ter jame stiskati pesti. „Ni ti bilo dovolj, da si mi ogrenil življenje, prognal me iz domovine; še njo, mojo drago nevesto, mučil si tako dolgo, da si je končala življenje! Le počakaj, kmalu pride čas, da poravnava račune!“

Utihne in molči nekaj časa; Lorenc ga gleda sočutno. Nato pa jame tarnati:

„Lucija, moja draga Lucija, torej te res več ne bom videl!“

„V večnosti se bodeta videla“, omeni Lorenc, ne znajoč najti v tem hipu za mladeniča druge tolažbe.

Ta še postoji nekaj časa ter si skrivoma otira solzé, ki so se mu udirale po licu. Nakrat pa se zgane, stisne krepko Lorencu desnico ter zdirja na trg, kjer ga je že čakala gospodinja.

Kakor pijan je zapregel konja v prazni voz ter se odpeljal z gospodinjo na dom. Ko pa izpreže ter postavi konja v hlev, pobere skupaj svoje reči ter se jame poslavlja od dobre gospodinje:

„Dobro se imejte!“ pravi ji, „moja služba pri vas je končana. Moram domov in še danes, zakaj dobil sem od doma žalostno novico.“

„Ali so ti umrli oče, ali mati?“ vpraša gospodinja prestrašena in žalostna, ker ji je bilo žal za dobrim delavcem. Francè se je bil vsem prikupil in se že popolnoma privadil službe.

„Še nekaj hujšega je“, odvrne Francè, „toda vi mi ne morete pomagati, ako vam tudi povem. Povejte mi samó, ali bi mi posodili konja, da odjezdim na njem do Dobrove!“

„Če ga pošlješ po varnih rokah nazaj, ne branim ti ga vzeti“, reče gospodinja ter odide v hišo.

Po tem razgovoru pripravi Francè konja, gospodinja pa mu poskrbi večerjo. Ko nekoliko povečerja ter sprejme od gospodinje pogojeno plačilo, zasede konja in zdirja ž njim proti domovini.

X.

Na trbonjskem pokopališču je klečal nekega jutra par dnij pozneje nad svežim grobom mlad človek ter dolgo, dolgo vneto molil. Bilo je videti na njem, da mu je bilo težko, da, skoro nemožno ločiti se od novo nasute gomile, ki je pokrivala zanj najdražje bitje. Naposled, ko se je že popolnoma zdanilo, skloni se še enkrat h grobu ter poljubi zemljo, na to pa vstane, prekriža se in odide gologlav, vedno še nekaj šepetajoč, s pokopališča. Ko dospe iz ograje na cesto, pokrije se ter nameri svoje korake proti Pogštanju.

Dasi je dobro pritisnil klobuk na oči, da ga ne vidimo dovolj v obraz, vendar po ravni rasti in gibčni hoji lahko kmalu spoznamo davnega znanca, Podlesnikovega Franceta. Sinoči o pozni uri je prišel domov in, ne da bi se pokazal domačim, danes rano vstal ter šel molit na grob svoje utopljene zaročenke, nesrečne žrtve človeške zlobe. Pa dalje ko se je mudil na grobu, bolj je dozoreval v njegovem srcu nesrečni sklep, da se mora maščevati. Poravnati mora s tem valpetom račun, naj ga to stane tudi življenje.

„Pokažem mu“, zamrmra polglasno sam s seboj, „kaj se pravi preganjati nedolžne ljudi. Nabijem ga takó, da me bo pomnil vse žive dni, naj se zgodi z menoj, kar hoče. To ni človek, to je zlodej v človeški podobi, pa tudi navzlic temu se ga bode prijela gorjača ali kamen . . .“

Ozira se, ker se mu zdi, da čuje za seboj korake. Toda kmalu se prepriča, da ni ničesar.

Ob jednom pa se tudi domisli svoje zaročnice ter jame zopet šepetati:

„Uboga Lucija! Kako hudo ji je moralo biti, ko ni imela nikogar, ki bi jo bil branil! Sreča zanjo, da ji je Bog vzel pamet. Stariši so se bali valpeta in njegovega vsemogočnega grajščaka preveč, a jaz mu pokažem, da se ga ne bojim.“

Ob teh besedah se približa gozdu ter se ozre okrog, kje bi se dobila kaka primerna gorjača, da ne pride do nasprotnika golorok.

Ko dospe v sredo gozda, pride mu naproti deklica. Ker ga je videla tako srditega, umakne se mu v stran, potem se pa še večkrat ozre za njim. Zdelo se ji je, da ga pozna, vendar si ni mogla takoj domisliti, kdo bi bil prav za prav.

On pa le gre naprej in, ko pride na kraj gozda, pripogne se na pot po precēj debel kamen, zavije ga v robec ter čaka. Upal je, da pride valpet todi-le mimo, ker se je hodil navadno vsako jutro zabavat po tej poti. Od grajščine se mu je zdelo dovolj daleč, da ga ne bi slišali, ko bi tudi klical na pomoč.

Čakal je in čakal, a nikogar ni bilo. Skoro mu je že presedalo čakati; zdajci pa se grajščinska vrata odpró, in na pragu se prikaže valpet s psom. Ta je bil pravi nebodigatreba za Franceta, ki je bil v svojih hudih naklepih psa popolnoma pozabil. Vendar pa je naumil celó ne gledé na psa napasti nasprotnika, če pride todi mimo.

Valpet se res napoti proti gozdu; pes ga je spremljal ter se mu dobrikal. Kmalu pa jame vohati, — zalaja jedenkrat, dvakrat, ter se zaleti proti borovcu, za katerim je čepel Francè. Tu pa se ustavi grozno renčec.

Valpet, ki je mislil, da je pes zasledil kako žival, pokliče ga, češ, naj miruje; nato pa gre pogledat. Ko dospe že prav blizu, skoči Francè hipoma na noge, zavihtí v robcu zaviti kamen ter zakriči: „Sedaj te imam, ti peklenski služabnik, sedaj mi več ne uideš! Povej, govôri, kje je moja Lucija!“

Na to mahne, a ne zadene nasprotnika. Spočiti valpet je po bliskovo odskočil, in Francetu je padel kamen na tla.

Toda, kakor bi trenil, skoči Francè k njemu ter ga s krepkimi rokami zgrabi za vrat. Težko bi se bil valpet ubranil krepkim pestém, ki so ga stisnile, da mu je kar kri zaostajala po žilah. Tu pa pride na pomoč svojemu gospodarju veliki pes, ki se vspne Francetu po hrbtu, zgrabi ga za vrat in urno podere na tla. Francè je bil mahoma ves razmesarjen in krvav, in pes, naščuvan od valpeta, zadajal mu je vedno nove in nove rane. Ko se je jel že tresti in se naposled ni več ganil, pokliče valpet psa s seboj ter gre nazaj v grajščino.

Francè se ni več zavedal. Gotovo bi umrl tu ob zadanih ranah, ko bi ne bila dospela po

poti ona deklina, katero je poprej srečal sredi gozda. Ko pride blizu ter ga vidi ležečega v krvi na cesti, grozno zakriči ter pohiti na vso moč nazaj v Trbonje povedat, da neki mlad človek, ki jo je poprej srečal, leži ubit na cesti, na oni strani gozda.

Mahoma se zbere nekaj možakov, da gredo pogledat, kdo bi bil ubit ob belem dnevu. Ko se približajo in ga dobro pogledajo, spoznajo — Franceta. Ležal je še v nezavesti, toda žila mu je še utripala. Urno mu obvežejo rane, položé ga na nosilnice, v naglici narejene, in odnesó nazaj v Trbonje v njegovo rojstveno hišo. Ko ga položé na postelj, gré jeden urno po duhovnika, ostali pa ga drgnejo ter pripravljajo k zavesti. In še predno je dospel duhovnik, zavedel se je ranjenec toliko, da je spoznal svoje domače ter mogel sprejeti svete zakramente za umirajoče. Spravljen z Bogom je izrekel dovolj glasno, da so ga vsi slišali, da obžaluje svoje maščevanje, odpušča tudi svojemu morilcu valpetu in da želi, naj ga pokopljejo poleg njegove zaročnice Lucije. Nato pa mu je jelo postajati zopet slabo in, predno je šlo solnce k božji milosti, bil je — mrlič.

Žalost roditeljev, sester, prijateljev in znancev je bila nepopisna. Mati je omedlela, sestri sta jokali, postarni oče pa je le vzdihoval ter gledal v tla. Vsi, ki so ga videli, bali so se za njegovo življenje.

Mrliča položé na pare ter prečujejo pri njem dve noči; tretje jutro pa ga je staro in mlado

spremilo k pogrebu. Pokopali so ga, kakor si je želel, poleg Lucije, pa tako, da sta oba imela le jedno gomilo, v kateri sta tičala dva križa.

* * *

Naša povest je pri kraju, le nekaj malega treba še omeniti.

Dasi je bila tlaka in rabota odpravljena že 15. vel. travna, zvedeli so za to naredbo tukajšnji prebivalci šele proti jeseni, ko je odmev: prostost, enakopravnost, doletel tudi v pohorske hribe. Pa so tudi jeli vreti od vseh strani zatirani kmetje, da se nekoliko znosijo nad gospôdo po grajščinah. Prihiteli so tudi na Pogštanj, toda onih, katere bi bili najrajši dobili — namreč grajščaka in njegovega valpeta — niso našli več. Popihala sta jo od todi, da ni bilo po njiju več duha nì sluha. Zgrabili so torej nekaj pisarjev, nekoliko jih pretepli, toda ubili niso nikogar. Tu se je pripetil slučaj, ki je vreden, da ga zapišem. Neki kmet je zgrabil postarnega pisarja za goste lase ter ga hotel krepko potresti, kar se nenadoma jako prestraši, ker pisar mu je bil ušel, njemu pa je vendar ostala, kakor si je mislil, njegova glava v rokah. Odtrgal mu je bil vlasuljo. — Ko so kmetje videli, da so jim pobegnili oni, nad katerimi so si hoteli ohladiti svojo jezo, razšli so se polagoma zopet, govoreč:

„Hudi časi so bili, hudi, katere smo prestali v tlačanstvu; Bog daj, da bi bili bodoči boljši!“

Prosjaku.

Ne vem, odkod in kdó si,
A da si človek, vem,
Ki miloščine prosi
In smili se ljudem.
Upala tvoja lica,
Upognjeno teló,
Tresoča govorica
In sólznato okó,
Vse meni glasno priča,
Vse nosi temni znak,
Da te usoda biča,
Nesrečni ti prosjak.

Kar bodete storili —
Odrešenik nam dé —
Najmanjšim bratom v sili,
Storili ste zamé.
Ujétnikom slobode,
Nagotnim oblačil

In žejnim hladne vode
In gládovnim jedil,
Užaljenim utehe,
Popotnikom domú,
Sirotam varne strehe
In grešnikom mirú
Želimo, podarjймо
Odprtega srca,
In zakon ízpolnjймо
Najvišji od Bogá!

Ne vem, odkod in kdó si,
A da si človek, vem,
Ki smiljenja me prosi:
Oj, smili se ljudem!
Dobrôtna roka vóli
Povsod ti dar bogat!
Še zame včasih môli,
Ti moj in — Kristov brat! —

Anton Medved.

Jožefu Cimpermanu.

Ob tebi večkrat sem sedel,
 (Želim pokoja duši tvoji.)
 Resnôbnih lic na stol priklenjen
 Sedel si ti na desni moji.
 O časi, ki so bili, dnevi,
 Ki so minuli vekomaj!
 O govorica, ki je slula
 Med nama živo nekeda,
 O bela miza javorjeva,
 Za tebe ječa, zame raj,
 O vse, kar nate me spominja,
 Vse v mojem srcu se zrcali,
 Vse me raduje, sladko žali . . .

Ob tebi sem sedel ljubč,
 In govorila sva o petju lepem
 Zvenečem na slovenskih tléh,
 O glasih rodnega jezika,
 O rajnih vélikih možéh,
 In črtala sva domovini
 Bodočnosti obzorje jasno

In bičala sva svetojezna
 Sovražnike domú opasne.
 Ni sebe nisva pozabila,
 In vzdihoval sem jaz — ne ti —
 O sreči, ki mi je svetila,
 O srcu, ki za njó medli,
 Mladenič jaz — ti mož izkušen,
 Ki bridko te je trlo zvanje,
 Ki si življenje že odslavljal,
 Ko jaz še nisem stopil vanje.

Prijatelj moj, učitelj moj,
 Jaz še te v srcu nosim zvesto.
 Zamišljen v lepe one čase,
 Samevam in ugibljem često:
 Na zemlji jaz, pod zemljo ti
 Počivaš v hladni zdaj odeji.
 Kdo naji srečo je dosegel?
 Bog daj, da bil bi ti srečnejši,
 Ti, ki si v črno jamo legel.

Anton Medved.

Spomini na Jožefa Cimpermana.

(Spisal dr. Mihael Opeka.)

Ne morem si misliti, da ga ni več ob veliki orehovi mizi v prijazni sobici ljubljanskega predmestja, da ga ni več pesnika-trpina in trpinamoža, a moža-vzornika! Toda brezčutne črke so neizprosno govorile tožno resnico: da je dné 5. vel. travna l. 1893. ob 8. zvečer izdihnil svojo blago dušo pesnik in pisatelj slovenski, Jožef Cimperman. — 'Spomine' sem naslovil te vrste; in v resnici hočem, da podam le nekaj spominskih črtic o Cimpermanu, kakor so mi utisnjene v dušo izza skoro dveletnega osebnega občevanja ž njim.¹⁾ Ako pripomorem ž njimi vsaj nekoliko do tega, da izreka s spoštovanjem Cimpermanovo ime sleharni zavedni Slovenec — dovolj mi je plačila.

I. Prvi sestanek.

Oblačen in mrzeč je dan bil v zimi.
 (Cimp. Kristali, 19.)

Meseca listopada leta 1889. je bilo, da sem prvič potrkal na Cimpermanova vrata. Kakšna čustva so me prešinjala tedaj, razume oni, ki

¹⁾ O življenju in delovanju Cimpermanovem glej zlasti: 'Jožef Cimperman. O petindvajsetletnici književnega delovanja njegovega' spisal A. Funtek. (Ljublj. Zv. l. 1890. št. 9—11).

mu je tudi kdaj v mladosti, kakor meni, že ob samem imenu pesnik mogočen ogenj nêtil prsi, da mu je mogočnejše utripalo srce, in urneje krožila kri po žilah. Slučaj je bil, ki me je privêl takrat do Cimpermanovega oskromnega doma, a jaz sem mu bil hvaležen in mu bom vse življenje. — Z vrât pesnikove sobe so me pozdravili pomembni Kastelčevi stiki:

Zvestim prijatlom samé se odpirajo hišice duri,
 Volkom, lisicam povem: trkali boste zastonj!

V stanici se je pa odzval krepak, moški glas mojemu trkanju. Vstopim, predstavim se, govoreč neokretno o že daljčasni želji, da se upoznam s pesnikom, o časti in sreči, ki me je doletela to trenutje, ko se mi je izpolnila srčna želja, itd. Pesnik se je nasmehljaj in mi prijazno velel sesti. Morda mu je bil tudi ob tem mojem posetu, kdo vé kolikič že, zopet na misli bridkošaljivi sonet, v katerem primerja sam sebe medvedu in levu, ki ga hodi za kratek čas gledat zvedavo ljudstvo:

Ljudje v železnem kurniku medveda
 In gledat hodijo, poslušat léva,
 Kakó rohní zverina kralj in — zéva,
 Renččč kočuhar pleše, léga, séda.

Takó nesrečník jaz sem v ječi svoji,
In vanjo le prečesto radoveden
Oči, ušesa pásti svet se trudi.

(Kristali, 33.)

Vendar mene tisti trenutek baš ni vznemirjala ta misel. Sédel sem in se ozrl po sobi. Zares, uprav táko sem si bil domišljjal stanovanje pesnikovo: oskromno, a lično, prikupno. Ob zadnji sténi préprosta postelj, v kotu ob nje vznožju železna pečica, večja stenska ura, dvoje omar s knjigami, nekaj stolov ter velika orehova miza — to je bilo vse pohišeje Cimpermanovo. Po stenah, zlasti nad mizo, so visele razne slike, ponajveč svetlopisi (fotografije) pesnikov in veljakov slovenskih. A tudi veliki vladika Strossmayer je zrl na hromega pevca ob mizi. Dvoje oken, obrnjenih na precej prostorno dvorišče, donašalo je izbi svetlobe.

„Kakó ste me pač našli, tako skritega v tem zatišju?“ povpraša me pesnik.

„Bratranec moj, ki me je k vam napotil, povedal mi je, kje stanujete“, odgovorim.

„Poljanska césta — présta“, menil je Cimperman dovtipno in se smejal, imenujoč présto — osmico t. j. hišno številko svojo.

Toda meni kakor da ni bila po volji taka veselost in šaljivost. Smeh mi ni hotel nič kaj od srca, niti beseda iz ust. Težko je reči, kaj me je bolj ganilo: to, da sem prvič v življenju videl pesnika, ali pa, da sem videl — takega pesnika. Vendar menim, da poslednje. Moj Bog, kakovo življenje! Zdelo se mi je, kakor da zrem pred seboj Prometeja, dasi ne prikovanega na skalo, a istotako sirotnega, istotako trpečega . . . Cimperman je moral uganiti, kako misli in čuti v njega bližini mladi novi njegov znanec. Začel je prav živahen pogovor. Zanimala ga je šola, in zlasti učenje slovenščine v našem razredu. Prav na drobno me je izpraševal o nje učitelju, o načinu poučevanja, nálogah, zanimanju ter oduševljenju dijakov za materinščino, itd. Vese-lilo ga je sosebnost, kar sem mu pripovedoval o prôstih dijaških predavanjih iz književne zgodovine novejšega časa, kakoršne smo imeli tedaj v osmi šoli. „Takó je pravo“, vèlel je, „takó se uči mladina spoznavati in ceniti zaslužne može na slovstvenem polju narodovem.“ — Beseda je dala besedo. Pesniku so préprosti šolski pogovori vzbudili spomin na brata-pesnika Frančiška, umrlega osmošolca. Postal je zgovornejši, kakor sploh vselej pozneje, kadar mi je pripovedoval o njem. Čas je brzo potekal.

„Katero tvarino ste si izbrali vi za predavanje v šoli?“ povzame pesnik zdajci razgovor o prejšnjem predmetu.

„Stritarja in njega pridobitve za slovensko pesništvo.“

„Velika náloga, težko jo bode obdelati vsestranski.“

„Pretežka zá-me“, potrdim jaz, „tega se dobro zavedam. Vendar poskusil bodem.“

„To je da, le pogumno! Kdo vé, kakova kritiška žila bije v vas, ali pa celó — nò, kaj bi se obotavljal: izbrali ste si moža-pesnika v oceno in presojo, torej kaj velja, da ste tudi sami — kos pesnika!“ . . . Nikoli ne pozabim, kakó je uprl pesnik po teh besedah svoje okó vá-me. Lice in čelo in ves obraz pa se mu je nabral v poreden nasméh.

Mene je bilo sram v dnu duše. Zardel sem, a odgovor mi je obtičal v grlu. Sam sebi bi bil tisti trenutek rad utajil, da sem resnično sèm ter tàm že grizljal svinčnik ob belem papirju . . .

„Imam vas!“ zasmel se je Cimperman glasno, videč mojo zadrego; „sedaj pa kar natančneje na dan s skrivnostjo! Kolikokrat ste že jezdili na ‚sveto‘ goró Parnaško?“ — In mênì se je zdelo, kakor da je hôtel pričeti pripovedovati ono klasično ‚Ježo na Parnas‘, v katero je vlil genialni naš Levstik vso obilost satire in pikre svoje ironije. Prihajalo mi je vroče. —

„Gospod Cimperman“, dejal sem, „umejva se na tihem, saj veste — —.“

„Pa se dějva za danes, nò“, dejal je hitro on, „porečeva pa prihodnjič katero več o tem, jelite, ko bode te že bolj poznali Cimpermana in se vam ne bode treba sramovati pred njim niti stikov — ako jih res kaj hrani kako skrito prédalce. Saj me obiščete še kdaj, nê-li?“

„Z največjim veseljem, samó ako smem. Prisrčna hvala za povabilo! Kdaj smem zopet priti?“

„Kadarkoli. Ako bodem utegnil, kakor danes: dobrodôšli! Ako bode pa ležalo delo pred menoj na mizi, tovarišil bodem njemu, vam pa odgovoril na ‚dober dan‘, a več ničesar. Razumeli? Če bode te kdaj natančneje seznanjeni z mojimi razmerami, oprostili bode te mojo odkrito govorico.“

A jaz sem mu oprostil še tisti hip in povedati ne morem, kakó zeló so se mi prikupile one moške besede Cimpermanove. Zadovoljen sem vstal in dejal: „Z Bogom!“

„Z Bogom!“ ponovil je pesnik. „A v roko mi tudi sezíte!“

Ponudim mu desnico. Toda kaj mi on samó s prsti in dlanjó takó čudno miga? Moj Bog — popolnoma hrom tudi na rôkah! Tega nisem bil znal niti opazil do onega hipa.

„Bliže, znanec moj, bliže!“ pozove me. Pri-stopim torej čisto k njemu ter mu sežem v desnico.

„Toda nikarte mi je stisniti —; nò, tako, z Bogom!“

„Srečno!“ — In sem odšel. — Po poti sem razmišljal o vsem, kar sem videl in čul. Vesel sem bil in žalosten. Kako sirotnega pesnika sem zrl!

A od tedaj so me često zanašali koraki na Poljansko predmestje k Cimpermanu. In kar sem ga bolj spoznaval, toliko bolj sem cénil in ljubil zapuščenega pesnika-trpina. Saj sem gledal in občudoval v njega sliki toliko jasnih potez: gledal in poslušal sem Cimpermana trpina, in to značajnega, blagega, krščanskega trpina, gledal in poslušal izvrstnega pesnika in plemenitega, vrlega človeka.

II. Cimperman — trpin.

Bolestim zláhka mojim ni primere.

(*Cimp., Usehlo cvetje, 16.*)

Ako kdaj kômu, Cimpermanu podpišemo ta in kar ima podobnih stikov v svojih ‚Pesmih‘. Zakaj bil je v resnici siromak, in življenje njegovo polno muk in sirôščine, pomanjkanja in zapuščenosti. Neki prijatelj in podpornik pesnikov v zadnjih letih mi je imenoval Cimpermana v svojem poročilu o smrti in pogrebu njegovem ‚nenavadnega slovstvenega mučenika slovenskega národa‘, dostavlja: „Nenavadnega mislim zato — ker, če gremo po vsej zemlji, med vsemi milijoni človeštva, brez dvojbe ni pet takih vzgledov.“

V teh besedah je zeló malo pretiranja. Da, uvérjeni bodimo, da jim mora do cela pritrditi, kdorkoli je kdaj od bliže gledal pesnikove okólnosti! —

Hrom na nogah in rokah je bil Cimperman od svojega trinajstega leta dalje jetnik v pravem, dobesednem pomenu. Od trinajstega leta — a doživel jih je sedeminštirideset! Torej celih dolgih triintrideset let zaprt v tèsno stanico svojo ter priklenjen na bolniški stol in posteljo! In kakó zaprt, kakó priklenjen!

Čestokrat, kàdar sem sedèč poleg njega čul, kakó je s krêpkim svojim glasom zaklical sestri svoji: „Marijca! Pridi nò in vzravnaj me nekoliko kvišku!“ ali pa: „Nagnì me sèm, nagnì tjè!“ in sem zrl, kako so dobre sestrine rokè vršile vsekdar z največjo voljnostjo in ljubeznijo delo svetega usmiljenja¹⁾ —, čestokrat mi je tedaj prišlo na misel: „Kaj bi neki začel sirotni pesnik, da nima še tega požrtvovalnega bitja na svetu?“ — Samemu, popolnoma brez vsakega svojca bi mu ne bilo možno živeti.

¹⁾ Blaga, še živeča sestra pokojnega pesnika naj mi dobrohotno oprostí, da sem vpletel nekaterikrat tudi njeno ime v te ‚Spomine‘. Brez njega bi jih bilo pač težko pisati. — Pis.

Kako neki: Ko se niti premakniti ni mogel sam z mesta, kamor so ga bili jedenkrat posadili?

Resnično žalostno je bilo gledati sicer krepkega možá na rokah in nogah čisto nerazvitega in brez vsakoršne moči. Noge mu niso bile niti v najmanjo rábo, roké je mogel rabiti le s težka pri jedi in pisavi. Da, celó jedil mu je morala ponajveč podajati sestra — kakor otróku... Pri pitju pa je je vsekdar neobhodno potreboval. Zakaj ni mogel stegniti ali dvigniti niti levice niti desnice. Pisal je — ali s kolikim naporom! Vse truplo mu je moralo biti na mizi. Però je komaj z vsemi prsti obdržal v rôki. In predno je samó obrnil list, napisal bi kdo drugi že nekaj vrstá.

A da so bile takó brezčutne te roke in nogé njegove, kakor nerabne, biló bi še. Toda brezčutne, žal, da niso bile; in nihče ne vé, koliko je moral prebiti Cimperman v zimski dôbi. Četudi se mu je posrečilo priskrbeti si potrebnega kuríva — sôbo je imel gôrko, a njega je zeblo, neprestano zeblo v roke in noge.

Nikdar ne pozabim prizora, ki sem ga večkrat zrl. Pred pesnikom na mizi leži jedna, dve pôli korekture. Zeló se mudi: do večera treba, da je gotov. Ves je torej závérovan v svoje delo: bere, črta, popravlja. Kar mu omahne però.

„Marijca!“ pozove sestro.

Sestra prihiti iz kuhinje ali iz prve sôbe.

„Marijca, pogrèj mi nekoliko desnico, da morem zgotoviti vsaj še tó-le stran pred poldnem!“

Molčé seže sestra po ledeno-mrzli rôki bratovi, položi jo med svôji in sôpe in diha vánje, da mu jo nekoliko segreje.

„Dobro je“, méni potlej pesnik — „sklôni me zopet k delu!“ In bere, črta, popravlja dalje.

Podóbnih prizorov ni nedostajalo nikoli v skromnem Cimpermanovem stanovanju. Toda česar nisi čul, to so bili — vzdih. Ječal in tožil ni pesnik zaradi bede svoje, vsaj vpričo drugih — lahko bi dejal — nikoli. Ako pa se mu je vendar-le na redke čase utrgal kak vzdih globoko doli v duši — prav gotovo je bilo proti njegovi moški volji. In tedaj so morale biti jako, jako grenke ure!

O hoji ni bilo pri pesniku nikakega govora. Niti stópiti ne bi bil mogel na nogo, da je prav kdaj poskušal. Potemtakem mu je moralo biti celó v stanici odločenih le dvoje mest: pri mizi in v postelji. Z jednega na drugo pa ga je prenašal jutro za jutrom in večer za večerom branjevec, stanujoč v isti hiši.

Imel je sicer voziček, ki naj bi ga povózil od časa do časa pod milo nebo ter osóbito polletni čas vsaj parkrat iz mesta. Toda to je — stalo denarja, a Cimpermanove razmére so bile oskromne, in dvakrat oskromne. In takó se je

prav lahko pripetilo, da ni dihal po celo leto zunaj hiše zraka božjega.

Vse to je trpel Cimperman in še mnogo več. Kar sem tu povedal, to so le potéze, črtice, iz katerih si je težko ustvariti popolno sliko.

A ko bi tudi do cela poznali našega pesnika telesno gorje in trpljenje —, vse njegove bede bi le ne poznali. Po vrhu vsega je namreč trkala na Cimpermanova vrata še težka skrb za — vsakdanji kruh. Drugače ni moglo biti. Zasluzki pičli, podpore ne prebogate — a plačati in kupiti je bilo treba sléharno stvar. Takó je prišlo čestokrat do zadrege in nedostajanja. A če to ne, vsaj hraniti je trebalo in stiskati in računati natančno, natančno. Evo jednega samega vzgleda!

Nekóč sedim po navadi pri mizi poleg pesnika.

„Dèjte nò“, pravi mi, „upalite si svojo tolikanj ljubljeno svalčico!“ (Seznanil sem ga bil s svojo — tobakarsko slabostjo.)

„Baš sem to hotel storiti“, odvrnem — „ali spaka, da je ni nobene več v žepu! Gospodično sestro pa nerad vedno nadlegujem, da mi hódi pó-nje.“

„Kaj — neràd, neràd! — Marijca!“

Sestra pride. Poprosim jo torej, da mi stopi po par smódčic.

„Ali tebi tudi kaj?“ povpraša pesnika.

„Nič. Ta mesec bode trda dovolj brez jedne same smodke.“ Pristavljam, da je kadil smodke po poldrugem novčiču — —.

Takih vzgledov bi lahko navêl še več. A tudi drugačnih: o tihi grôzi pesnikovi, kadar se je bližala zima, in v zimi novo leto, kadar mu je potekal plačilni rok za stanovanje, itd.

Toda dovolj! Dovolj bodi spominov o trpinu — Cimpermanu, spominov, izmed katerih ni vesel niti jeden razven onega, da je nosil pesnik svoje gorje voljnó, moški, s pravo krščansko potrpežljivostjo in udanostjo, kakor pač nosi bôli — plemenit duh! (Konec.)

Huda ura.

(Spisal dr. Jos. Križan.)

(Dalje.)

Ob hudi uri tudi grmi in se bliska, in zbok tega je treba, da tudi o blisku in gromu izpregovorimo besedo. Omenili smo že, da je hudourni oblak silno električen. Njegovo elektriko spoznamo po blisku, ki ni nič drugega kakor velika električna iskra. Blisek ima ista svojstva, pa tudi tako deluje, kakor električna iskra, seveda v veliko večji meri, takó, da ga štejemo med veličastne in strašne električne pojave. Kakó so pa preiskovalci prirode spoznali, da je blisek električna iskra?

Winkler in Nollet sta prva trdila odločno, da je blisek električna iskra, toda s poskusi še tega nista dokazala.¹⁾

Francoza Dalibard in Delor sta dné 10. velikega travna leta 1752. pritrdila dolg železen drog na stražnici, in sicer takó, da je njegov dolnji konec segal v stražnico. Ko se je tega dné približala huda ura, dajal je dolnji konec železnega droga v stražnici v navzočnosti župnika Marly-a velike električne iskre, katere so bile modre barve in so imele duh po žveplu. Neodvisno od omenjenih dveh Francozov je dokazal tudi Benjamin Franklin meseca rožnika leta 1752. s svojim zmajem, (ki je dandanes otroška igrača), da je blisek električna iskra. Ko se je namreč približala huda ura, izpustil je

Franklin svojega zmaja, na katerega je pritrdil bodec železne žice. Na koncu motvoza, s katerim je Franklin izpustil zmaja v višave, privezal je ključ in nanj svilno vrvco. Ker je bil motvoz suh, zato Franklin iz početka ni opazil električne iskre; toda ko je motvoz zmočil dež, opazil je električno iskro. Tako je bilo tedaj dokazano, da so oblaki električni in da blisek ni nič drugega, kakor električna iskra.

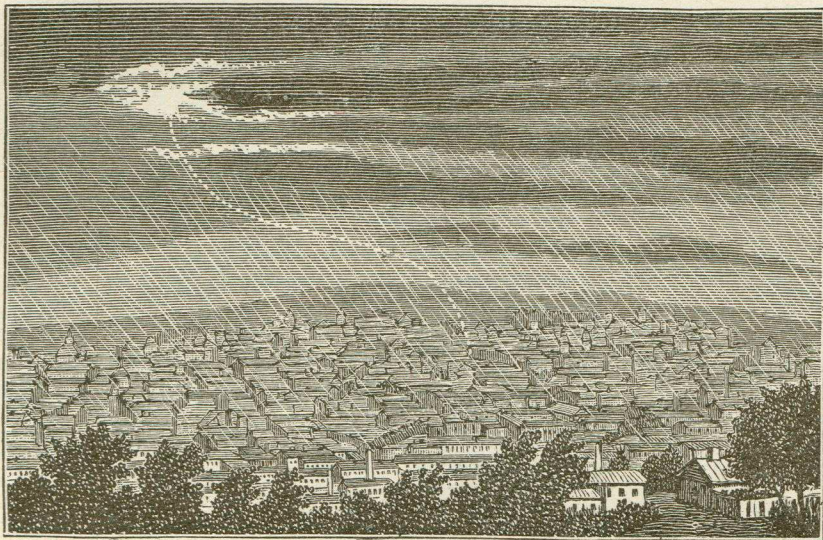
Vogel je l. 1871. opazal blisek s spektroskopom in se je uveril, da je spektrum bliska povsem jednak spektru električne iskre v zraku. Črte kisika in vodíka v spektru svedočijo, da blisek kemiški razkraja vodene pare v zraku. Toda vsak blisek ni dal istega spektra; pri nekaterih so se opazile določene črte, nekateri bliski so pa imeli spektrum brez črt. Nekateri bliski so imeli jasne črte v rmeni barvi solnčnega spektra, nekateri so pa imeli v zeleni in modri barvi jasne črte.

Po obliki razlikujejo preiskovalci prirode različne vrste bliska. Liais razlikuje te-le vrste: 1. Ravnočrtni bliski, kateri se vrsté hitro drug za drugim, sproživši se iz oblaka na zemljo. 2. Nepretrgani semtertje šireči se bliski. 3. Pretrgani semtertje šireči se bliski. 4. Vijugasti bliski, t. j. taki, ki se vijejo sem in tje. Kämtz razlikuje blisek samo v obliki črte in v obliki

¹⁾ Fischer: Geschichte der Physik.

oble. Največje število preiskovalcev se drži razdelitve, katero je ustanovil Arago, in sicer: 1. Vijugasti blisek v obliki črte. 2. Blisek v obliki plošče ali planjave. 3. Oblasti blisek.

Vijugasti blisek je ozek žarek vijolične svetlobe, rdeče in modre barve, kateri se giblje z veliko hitrostjo v obliki krive črte. V najnovjšem času pa trdijo opazovalci, da je prava

Vrvčasti blisek.

oblika tega bliska vrtelasta črta. Mousette je dné 12. vel. travna leta 1886. ob hudi uri tak blisek fotografoval in našel, da ima obliko vrtelaste črte.

Tudi iz učinkov vijugastega bliska se vidi, da se mora gibati v vrtelasti (zvijajoči se ali spiralni) črti. Canestrini je opazoval namreč jelova drevesa, v katera je treščilo, in je videl okoli debla vrtelasto črto.

Fonvielle¹⁾ omenja veliko takih vrtelastih bliskov, katere je sam opazoval in sicer na deblih različnih dreves. No, že v davni preteklosti so opazili tudi strelo, ki odzdalej navzgor udarja. Na visokem hribu svete Uršule na Štajerskem stoji mala kapelica. Dné 1. velikega travna l. 1700. je obiskal to kapelico zdravnik Vrlošnik. Prišedši na vrh do kapelice, vidi do polovice hriba temne oblake, ki so povzročali silno hudo uro. Ob hudi uri je bilo na vrhu hriba vedro, a vendar je blisek, kateri se je odzdalej navzgor sprožil iz oblaka, ubil blizu zdravnika sedem oseb. Podobno hudo uro je doživel Kolbenheyer²⁾ dné 19. vel. srpana leta 1868. na tako imenovani „Babji gori“ na ogersko-gališki meji.

Toda ne samo iz oblaka se sproži blisek navzgor, ampak tudi iz zemlje same se sproži večkrat blisek v oblake. Konsistorijalni svétnik Koch in nekateri njegovi prijatelji so opazili l. 1787. za časa hude ure, da se je blisek vselej, ko se je sprožil v zemljo, zopet dvignil iz zemlje v zrak.

¹⁾ Eclairs et tonnerres.

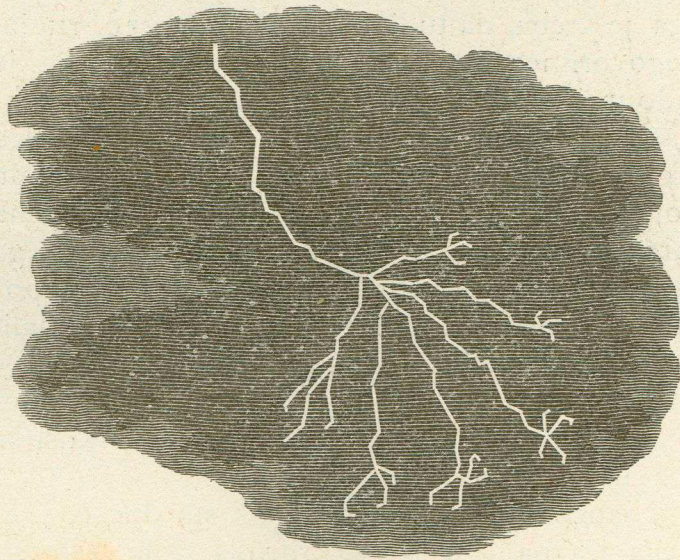
²⁾ Meteorologische Zeitschrift, 1886.

Logar König¹⁾ je opazil na kraju gozda kakih šestdeset korakov pred seboj majhen plamen, ki je postajal vedno večji, potem počil in se dvignil s prasketanjem po boru in mu razdrapal debelo skorjo.

Na Švicarskem je Pfeffer dné 15. rožnika leta 1839. dva koraka pred seboj opazil, kako je iz zemlje švignila električna iskra ter se združila z električno iskro iz oblaka. Jednak pojav je videl dné 6. vel. srpana l. 1885. Tippinge s svojo hčerjo.

Blisek v obliki črte je često razdeljen v svetle žarke ali pa ima podobo drevesnih vej. Dogodilo se je že, da so veje istega bliska užgale hkrati med seboj precéj oddaljene predmete. Znamenit vejast blisek je videl Ivule dné 16. rožnika l. 1850.; posamezne veje tega bliska so imele več malih iskric. Vejasta strela je udarila dné 15. rožnika leta 1883. v samostan sv. Lambrehta²⁾ na osmih mestih hkrati.

Blisek v obliki ravnine ali plošče se razširja sedaj po večjem, sedaj po manjšem delu oblaka. Navadno je tak blisek rdeče barve, toda lahko je tudi modre in vijolične. Tak blisek navadno razsvetljuje oblak, iz katerega izhaja, in opazovalcu se dozdeva, kakor da bi izhajal iz sredine oblaka, ali kakor da bi se oblak odprl.

Vejasti blisek.

Tudi bliskavice (Wetterleuchten) štejemo med bliske v obliki ravnine. O bliskavicah je dvoje mnenje; nekateri učenjaki trdijo namreč, da bliskavice niso nič drugega kakor hude ure v velikih daljavah, nekateri pa mislijo, da so posebna vrsta bliska. (Konec.)

¹⁾ Königlich böhmische Gesellschaft der Wissenschaften 1800.

²⁾ Wiener meteorologische Zeitung.

Limbarska gora.

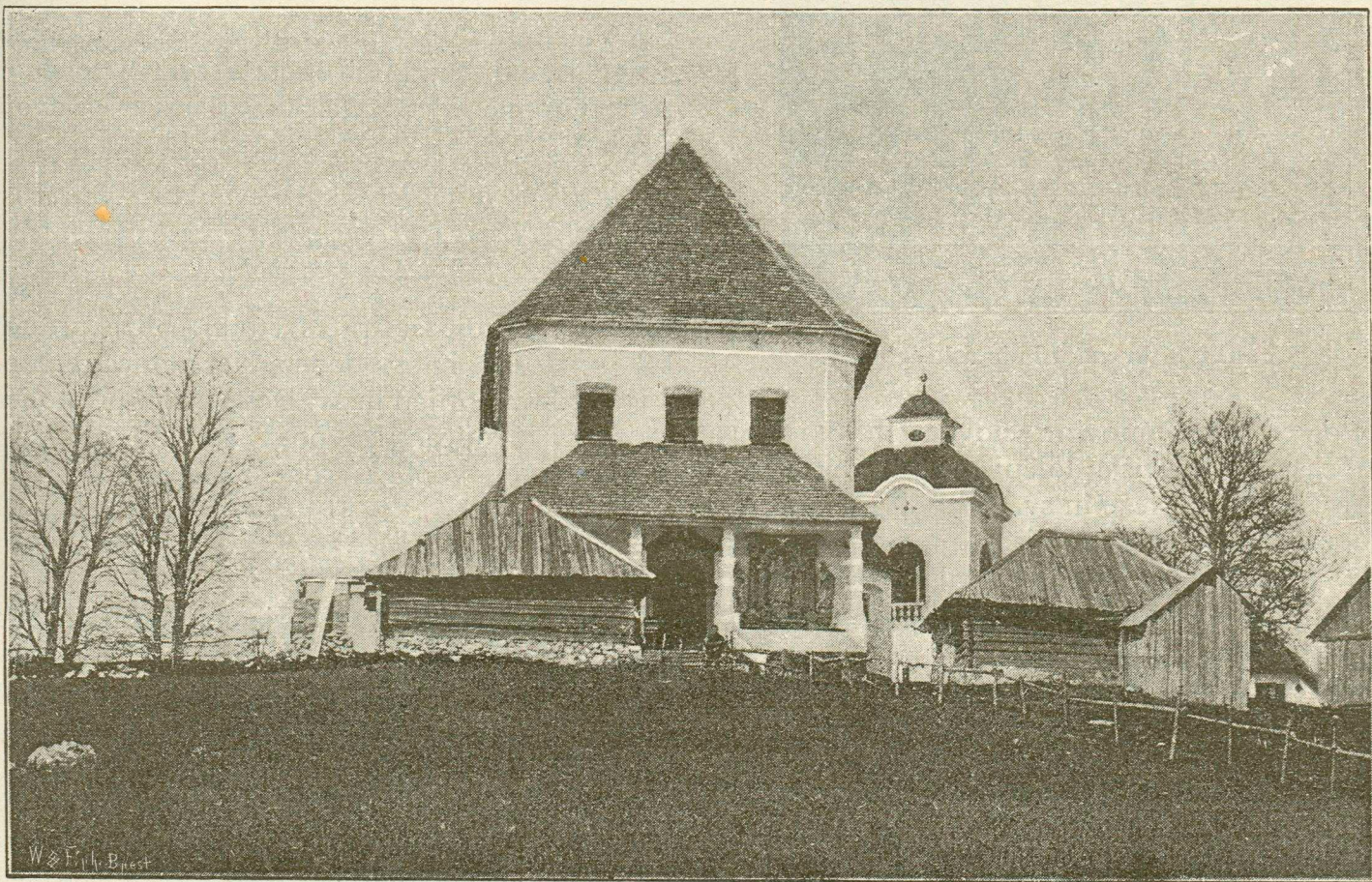
(Spisal Val. Bernik.)

I.

Če greš od Ljubljane po dunajski cesti proti Štajerskemu, dospeš kakih sedem ur hodá poleg prijazne gore z belo cerkvijo, kateri pravijo „Limbarska gora.“ Ne daleč od velike ceste se dviga na desni strani in spada v moravško župnijo. V duhu stopimo kar na goro, ki je visoka 773 m!

Lep kos slovenske domovine pregleda bistro oko ž nje. Središče Slovenije, belo Ljubljano,

poiščimo najprej, če le ni zopet zavita v meglo in dim, sicer se vidi samo Grad ljubljanski . . . In sedaj z očesom nazaj! Pod nami se vleče „Črni graben“, t. j. ozki svet ob dunajski cesti od Lukovice proti Trojanam. Pozdravimo najbližje sosede doli v prijaznih Moravčah, v Krašnji in Blagovici; s pobožnim vzdihljajem počastimo Marijo, v nebesa vzeto, na brdskem griču! Naš pozdrav veljaj tudi sosednim župljanom v Pečah in Kolovratu, če tudi nam jih zakrivajo

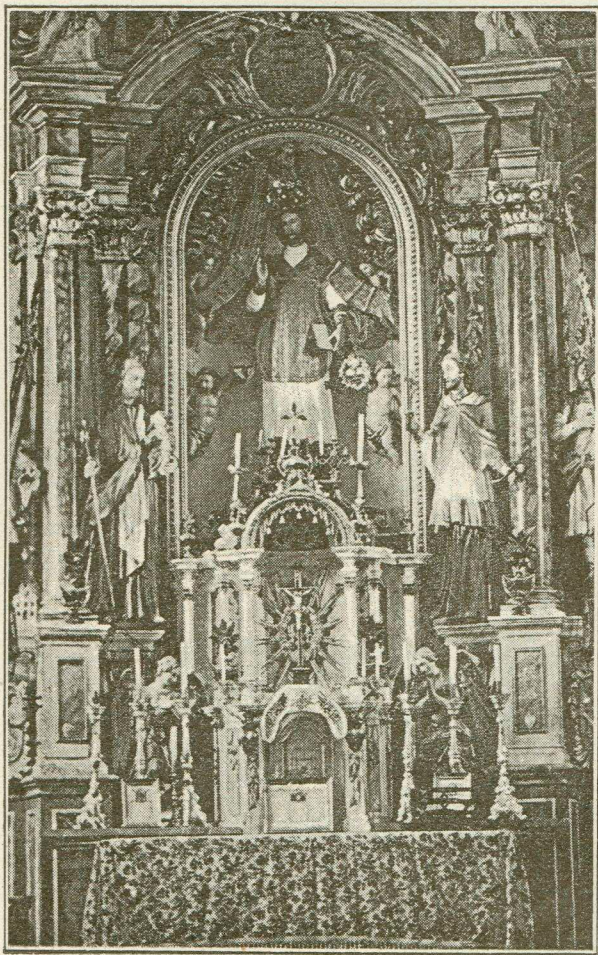
Cerkev sv. Valentina na Limbarski gori.

gorski bregovi in skalni robovi. Čez dobsko in mengiško ravan se odkrijmo Mariji na Šmarni gori in svetemu Joštu visoko gori nad Šmartnom pri Kranju. Tam v ozadju se ponižno ozrimo proti nebotičnemu Triglavu, ki ga je Vsemogočni več nego trikrat tako visoko naložil, kakor je vrh, raz kateri ga ravnokar opazujemo.

Sem čez Karavanke in Kamniške planine čez Šenturško goro in cerkev sv. Primoža nad Kamnikom proti Tuhinjski dolini obrnivši se, zagledamo tam na gori v Spodnji Tuhinj šteto cerkvico svetega Nikolaja, in tostran Tuhinjske doline češnjiško cerkvico sv. Lenarta na Pešanovici. Na levo stran občudujemo sadonosno Zlatopolje in poklo-

nimo se na desno Mariji Karmelski tam-le na „utrjenih“ Češnjicah!

Doli nad Zagorjem počastimo na sv. Planini ime Marijino, katere rojstvo časté pobožni romarji bliže sèm na sv. Gori! Odkriti postojmo pred ono na videz starodavno grajščino, ki pa je velika cerkev na Slemšku, kjer se zlasti v postnem času slavi sveti križ. Nekoliko bolj na desno se ozrimo na cerkev sv. Neže na Slivni, in še bolj na desno ob zarastenem pobočju svetega Florijana na cerkvico na Gori. Te tri cerkve spadajo pod Vače. Sèm čez savski brod gleda sv. Nikolaj s strmih Janč in zadaj sv. Marjeta od prežganjske visoke planote.

Veliki oltar na Limbarski gori.

Pogled na domovino slovenskih Štajercev nam zastavlja najvišja dolenska gora: sv. Kum s cerkvicama sv. Neže in sv. Jošta. Na jugu nam čisto zapirajo pogled Gorjanci in kočevsko pogorje. In zopet tje čez ljubljansko barje nam ponosni Nanos brani pregledati več zapadnih delov slovenske domovine.

Obstojmo v moravški župniji! Svetemu škofu Martinu je izročena cela župnija in posvečena župna cerkev, ki z dvema zvonikoma kakor z dvema ogromnima prstoma kaže kristijanom proti nebu. Ima pa še najstvarnejših podružnic, deloma po visokih hribih postavljenih. Najvišje je šel bivati sv. Valentin na Limbarsko goro, potem proti jugu sv. Nikolaj (737 m), večerna stran pa kaže sv. Trojice cerkev na 526 m visokem hribu. Najbližji sv. Valentinu sta gorski cerkvi svetega Mohorja in Fortunata in na Gradišču svete Marjete. Na vznožju hribov, z Limbarske gore vidno, se je bila naselila Devica Marija na Drtiji, sv. Lavrencij v Spodnjih Kosezah (rojstvena vas Ivana Vesela Koseskega) in sv. Peter in Pavel na Vrhpolju. Blizu tam varuje svoje ovčice tudi brat sv. Petra — sv. Andrej; njegova cerkev ima malo kupolo in je menda prvotna cerkev moravske župnije. Nevidni z Limbarske gore sta dve podružnici: Sv. Križ (rojstveni kraj Jurija barona Vege) in sv. Štefan v Zgornjih Kosezah, kjer je tudi dom naših domačih umetnikov Rovšekov.

II.

Cerkvica vrh goré,
Cerkvica bela!
Vsak dan pozdravlja te
Duša vesela.

Cerkev sv. Valentina „vrh goré“, bodi mi tisočkrat pozdravljena! Oglejva si jo, ljubi moj romar, v duhu!

Cerkev, sezidano l. 1667. v čast sv. Valentinu, mašniku in mučencu, ki je živel v tretjem stoletju v Rimu, posvetil je dne 6. mal. srpana l. 1743. škof Ernest pl. Attems. Cerkev je prostorna rotunda s petimi slikami na svodu, ki jih je po življenju sv. Valentina naslikal M. Koželj l. 1864., torej še prav mlad.

Stranski oltarji so vsi kameniti, veliki je lesen. Sv. Valentin stoji v prestolu v mašniški opravi, v jedni roki knjigo, drugo blagoslavlja držeč, nad njim pa dva angelčka držita ta-le dvojni napis:

Od Boga je prejel sv. Valentin dva posebna darova: I. dar izpreobrnjenja grešnikov, II. dar čudežev nad bolniki.

Na oltarju stojé še trije svetniki; bliže prestola sta sv. Jožef in sv. Janez Nepomučan, zunaj stebrov sv. Florijan in sv. Donat, nad prestoljem je presv. Trojica. Na obeh stranéh oltarja je dvoje svetinj v obliki roke z napisoma:

brachium s. Valentini presbyteri; — brachium sororis s. Valentini presbyteri.

Prva dva stranska oltarja sta posvečena: na listovi strani kronanju Marijinemu, na evangelijski svetemu Egidiju. Na drugih dveh se častita: na listovi strani sv. Valentin škof, na evangelijski angel varih. Stranski oltarji, postavljeni v vdolbine, imajo lepe slike, a tudi ves zid okrog njih je okrašen s slikami, ozirajočimi se na patrona dotičnega oltarja.

Orglje je l. 1826. naročil dekan moravški Andrej Jeras pri Petru Rumpelu v Kamniku za 420 gld., kakor naznanja deščica na koru obešena. Cerkvi je spodaj prizidana lopa, v kateri je mal oltar in kip sv. Valentina, pa vse od mehkega kamena brez posebne umetelniške vrednosti.

Zvonik je zadaj za cerkvijo na desno stran posebej postavljen. Nizek je in širok, hrani v sebi tri lepo ubrane zvonove in uro. Veliki zvon tehta 28 stotov in nosi napis:

Fusa sum sedente Benedicto XIV., regnante imperatrice Maria Theresia, rectore parochiae huius Andrea Ferd. L. B. de Bernegh. Fudit me Hutterer 1750. benedictus. Fulgura in pluviam facit.

Podobe nosi te-le: Sveti Križ, Brezmadežna, sv. Valentin, sv. Egidij. Drugi zvon ima napisano :

Ad maiorem Dei et s. Valentini gloriam et honorem Casparus Franchi me fudit anno 1709. Ecce crucem Domini, fugite partes adversae.

Podobe: Sv. Valentin, Marija pod križem, Brezmadežna, sv. Egidij. Na tretjem se bere samo:

Nr. 521. opus Alberti Samassa 1873.;

na njem je podoba sv. Valentina.

Na hribu sta sezidani še dve kapelici v čast sv. Valentinu, in postavljenih je nekaj lesenih in zidanih lóp za romarske shode. Ob gorskem pobočju je več vasij, prav na vrhu pa samo jedna hiša, sicer cerkvena, a bila je jako ne-pripravna za duhovnike. Po skrbi sedanjega skrbnega gospoda dekana Tomaža Kajdiža pa se je ta pritlična hiša vzdignila za jedno nadstropje, kjer so predeljeni prostori za duhovnike, obednico, kuhinjo i. dr.

Za zgodovino morem navesti le našega Valvasorja. On nam poroča o Limbarski gori to-le:

„Limbarski grad ali Lemberg. Lemberg stoji na moravških tleh in je oddaljen od Ljubljane štiri milje. Nemško ime Lilienberg je dobil po cvetlicah lilijah. Na gori namreč, kjer stoji ta grad, raste mnogo pasem teh cvetlic. Slovensko ime je povzeto od nemške korenike s tem, da so se črke v besedi Lilienberg premestile in ojačile v Lemberg.

Ta grad je sedaj tako razdrt, da so le še redki ostanki, ki morejo pričati o nekdanjem Lembergu. In ravno to je tudi vzrok, da nisem mogel čitatelju na ljubo dodati popisa gradú in njegove slike.

Nad tem opustošenim gradom, prav vrh tega hriba, je sezidana cerkev sv. Valentina. Tu se vrše velika božja pota, ki jako povzdigujejo to svetišče.

Grad Lemberg je bil nekoč imenitna rodna hiša Lembergarjev ali gospodov z Lemberga, ki so bili mnogo let tudi gospodarji njegovi. Tako sta imela to grajščino l. 1263. gospod Gerhard ali Gebhard in njegov brat gospod Hans Lilienberg.

L. 1419. je bil tu gospodar Ulrik Lilienberg, kakor se bere v ustanovnem pismu gospe Marjete, rojene Lilienbergove, vdove gospoda Nikolaja iz Hopfenbacha (Hmeljnika). Zadnjega lastnika Lemberga so v Mekinah na pokopališču ubili trije kmetje, in tako je ž njim žalostno končala ta slavna rodovina.“

Še drugje pripoveduje Valvasor, da so bili grajščaki protestantje, da so oddajali beneficijatovo mesto na Drtiji in pri tem postopali krivično.

K vsemu temu je pripomniti, da sedaj na Gorenjskem nihče ne pravi leberska, ampak limbarska ali k večjemu limberska gora, dalje, da nihče sedaj ne more natančno vedeti, kje je stal ta grad, in, da tudi cvetlic take gorske pasme ljudje ne poznajo. Grajščaki so bili morda roparski vitezi in strah „Črnemu grabnu“.

III.

Pomagaj Bog, svet' Valentin,
In brat njegov svet' Peregrin!

Kako zanimiva se mi je zdela narodna pesem s tem refrénom, kolikorkrat sem jo čital v „Cvetniku“, kako ganljiva, kolikorkrat sem jo slišal peti! Dolgo sem želel na božjo pot k svetemu Valentinu na Limbarsko goro, a okoliščine so bile vsake šolske počitnice take, da nisem prišel do tega. In česar se človek najmanj nadeja, to se mi je zgodilo po dijaških letih v duhovskem stanu. Ravno na sv. Valentina dan l. 1890. sem prvič šel službeno na Limbarsko goro ondi opraviti sv. mašo. Ta dan sicer ni romarskega shoda, a vendar pride mnogo ljudij iz domače in najbližjih župnij priporočiti se sv. Valentinu zlasti zoper božjast. Sicer pa so trije veliki shodi na Limbarsko goro, ob katerih pride mnogo mater tudi z malimi otroki zaradi kake obljube ali pa prositi mogočnega svetnika trdnega zdravja svojim ljubim.

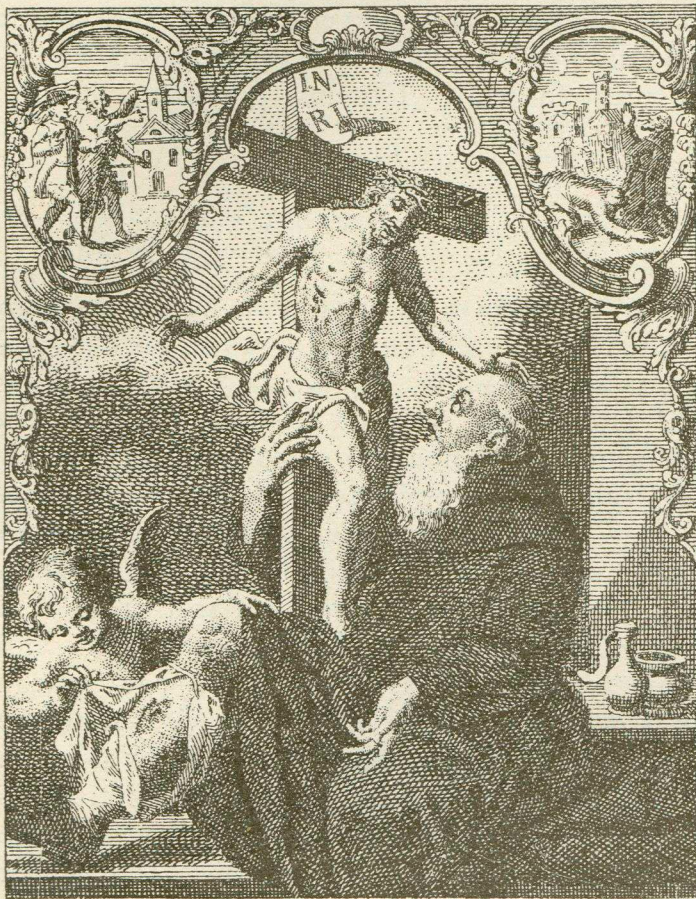
Največji shod je prvi na binkoštni ponedeljek. Po dunajski cesti drdra binkoštno nedeljo popol dne voz za vozom proti Krašnji ali Blagovici, da od ondod pohité verni romarji na strmo goro. Čez Moravče in Peče pa prihajajo bolj pešpotniki sem od zgornje dolenske strani. Manj je romarjev ob drugem shodu nedeljo pred Kresom, in še manj ob shodu na dan svetega Tilna (Egidija), ki je vsako leto ravno na ta dan, naj je na delavnik ali pa na nedeljo. (Sveti Ilén = svet' Tilen t. j. sv. Ilén, Helén, Grk.) Ta dan se opravi tudi črna peta sv. maša z biljami za vse rajnike, ki so ustanovili cerkev in božjo pot, in za vse rajne božjepotnike na Limbarsko goro.

Ob prvih dveh shodih pride pomoč tudi iz kamniškega samostana, ob tretjem pomagajo sosedni duhovniki. Izpoveduje se zvečer in zjutraj zgodaj. Vselej je na predvečer pridiga in pete litanije.

Pomagaj Bog, svet' Valentin,
In brat njegov svet' Peregrin!

Ali je bil mari sv. Peregrin svetega Valentina brat? Po duhu v ljubezni božji sta si bila pač brata, četudi je sv. Peregrin živel več kakor tisoč let pozneje. Njegov kip pa je prav blizu. Na Brdu imajo namreč v stranskem oltarju v stekleni omari kip sv. Peregrina z ranjeno nogo.

Velik shod je na Brdu o sv. Peregrinu, ki se ga spominjamo dné 27. mal. srpana. Hiša, v kateri se je bilo zgodilo, kar nam narodna pesem

Stara podoba sv. Peregrina na Brdu.

tako živo pripoveduje, stala je na pobočju Limbarske gore ne daleč od dunajske ceste proti krašenski strani.

* * *

Temu opisu naj ob tej priliki dodam dve, tri drobtine, pobrane iz narodne govorice v domači okolici Limbarske gore.

Moravčani spadajo na Gorenjsko in torej vsi izgovarjajo v mesto *l*, kjer ga izrekajo Gorenjci. N. pr. „Ceva hiša je pogoreva“. *L* se začenja na Vačah. Da smo pa blizu štajerske meje, pové nam glagolska končnica *o* mesto gorenjskega *u*; n. pr. „Sem rekô, sem naredô“. Podobno se izreka tudi v škofjeloški okolici. Značilno je, da tam, kjer Dolenjec vleče *ej*, izreka Moravčan *ie* (*ije*); n. pr.: „sviet, liepa“. Ženska dvojina je še nenavadno močno ohranjena: n. pr.: „Sve že požele, sedaj bove plele“. Kako Slovenec pritrjuje, treba bi se bilo tukaj učiti tistim, ki se prepirajo za „da“ in „ja“. Pristni Slovenec pritrjuje s tem, da dotični glagol ponovi, n. pr.: „Ali si nakósil za živino?“ Odgovor: „Nakósil“. — „Ali pojdeš v nedeljo na Goro (t. j. Limbarsko goro)?“ Odg.: „Pojdem“. — „Ali si se naučil?“ Odg.: „Naučil“. Seveda, če ima kaka druga beseda v stavku posebno poudarjen pomen, odgovori se s tisto. N. pr.: „Ali so mati že prišli?“ Odg.: „Že“. Namestu „nekaj“ pravijo tu: *nèki*“, namestu „spét — spèt“, namestu *ondi* — *lènd*“ t. j. „l’ondi“. In kar je največja redkost, da sem slišal stavek: „Ali si tudi ti todse prišla?“ „Todse = tukaj-le, sem-le“ je ostalina iz staroslovenščine, kakor so prislovi; „danes, letos, sinoči“, če ni okrajšano iz navadnega „todsem, tukajsem“.

Sklanja se „Moravče, Moravč“ in „Moravč, Moravča“. „Moravče“ je cela župnija, „Moravč“ le domača vas; pa se tudi večkrat obojno zamenjava.

Književnost.

Slovenska književnost.

Jugoslavjanski stenograf i glasnik. Lastnik A. Beženšek. Odgovorni urednik Magolič. Na leto izide 10 zvezkov in stane 5 kron. Naročnino sprejemajo slovenske knjigarne, izdaje in tiska se pri Drag. Hribarju v Celju. — Tega zopet oživiljenega lista — šteje namreč že šesti letnik — imamo v rokah 1. zvezek. Obsega dve poli: na 1. poli je „Glasnik“ z različno književno in obče poučno vsebino, na 2. poli je „Stenograf“ z življenjepisi slovečih stenografov in raznimi poročili o stenografiji pri Jugoslovanih. Naposled je pol pole (8 str.) stenografovanih pesmij in sestavkov. Sestavki so v bolgarskem, slovenskem, srbskem in hrvaškem jeziku. Številka ima več slik, večinoma posnetih po fotografijah in lično tiskanih. Posebno lep je stenografski del. — Prijateljem stenografije

bo pač list ugajal in ponujal lepo priliko, da se seznanijo z vsem Jugoslovanstvom.

Zora. Glasilo slovenskega katoliškega dijaštva. Ureduje in izdaja Fr. Pavletič. 8°. — Prvi zvezek tega novega dijaškega glasila naznanja, da bo izhajalo štirikrat na leto in stane za celo leto 80 kr., za dijake 50 kr. (Upravništvo: Št. Pregelj, Dunaj, II., Obere Donaustrasse, 53.) Kot prilogo jo dobivajo zastonj naročniki „Rimsk. Katol.“ — Najboljši spis je Pečnikovo: „Potovanje v Rezijo“. Sicer nas še to veseli, da se kaže v listu potrebna pohlevnost.

Planinski vestnik. Glasilo „Slovenskega planinskega društva“ v Ljubljani. 8°. V prvi številki čitamo, da bo izhajal „Planinski vestnik“ 25. dan vsakega meseca in da stane za nečlane 2 gld., za dijake 1 gld. 20 kr. na leto. Vsebina

se peča večinoma s turistiko. Odgovorni urednik Jos. Hauptman.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Uredil A. Koblar, društveni tajnik. Letnik IV. V Ljubljani 1894. Izdalo in založilo „Muzejsko društvo za Kranjsko“. Cena 2 gld. — Ta zanimiva „izvestja“ prihajajo na svetlo v snopičih in ima celi letnik šest sešitkov z 256 str. Vsebina je ta-le: Razprave. Grobišče pri sv. Luciji; pogled na kranjska gradišča; drobtinice iz furlanskih arhivov; utemeljitev mesta Višnje gore; regesti k domači zgodovini; k obrtni politiki 18. veka; pobirki iz dnevnika ljubljanskega škofa Hrena; tabor v šentjurijski fari pri Grosupljem; še jedno poročilo o zmagi pri Sisku leta 1593.; črtice o kapucinskih samostanih štajerske provincije; kronološka vrsta velesovskih prednic; dvoje listin iz reformacijske dōbe; praznovanje oglejskih svetnikov v ljubljanski škofiji. Poleg teh večjih razprav so mali zapiski z raznovrstno tvarino, in na platnicah „darovi deželnemu muzeju Rudolfinumu“. Najlepša je razprava: „Grobišče pri sv. Luciji blizu Tolmina“, spisal prof. Rutar. Posneta je po dr. Marchesettiju in riše dokaj živo in podrobno ondotne izkopine. O teh rečeh se je pisalo že mnogo po raznih knjigah, vendar je ta sestavek zaradi svoje preglednosti jako pripraven. Kar se tiče raznih mislij o prvotnih prebivalcih in njih omiki, menimo, da iz teh podatkov, kar jih sedaj imamo po Slovenskem, ni mōči ne tako ne drugače sklepati varno in trdno. — Zanimiv je tudi Pečnikov „pogled na kranjska gradišča“. Tu čaka pridnih rok še mnogo dela. Ako dobi g. Pečnik vsestranske potrebne podpore, utegne izdatno pripomoči, da se pojasni najstarejša dōba kranjske in slovenske zgodovine. — Za našo cerkveno zgodovino so pa Antona Koblarja „drobtinice iz furlanskih arhivov“ največjega pomena; marsikatera zev iz srednjega veka je izpolnjena in tēma pregnana; jednako tudi „črtice o kapucinskih samostanih štajerske provincije“ dobro služijo povestničarju nove dōbe. — Za zgodovino slovenskega naroda sploh pa so važni „regesti k domači zgodovini“ g. dr. Fr. Kosa, ker začenjajo z 9. vekom in opisujejo cerkvene in politiške reči, zemljo in prebivalce tistega časa. — Vsakdo bode rad prečital Jos. Apihov spis: „k obrtni politiki 18. veka“, zlasti dandanes, ko je stvar zopet pereča. Ker gospod profesor samo poroča, kaj so pisali drugi, zato ni povoda, da bi kaj popravljali v spisu; sicer pa so izreki tedanjih „liberalcev“ jako jednostranski in celō nezadostni o nedostatkih obrtnega razvoja. Razvidno pa je iz te razprave, da je obrtni stan vselej krepko branil svoje koristi. Druge manjše razprave so po svoje zanimive. Priporočamo ta izvestja rojakom prav toplo. Dr. I. J.

Slovanska knjižnica. 29.—33. snopič. — V 29. snopiču se nadaljujejo za 25. snopičem „na-

rodne pripovedke v soških planinah“, zbral in napisal A. G. „Iz naroda za narod“ je sicer geslo tem pripovedkam, a nekateri stavki so vendar pregorjanski, n. pr. str. 13.: „Potil je res krvav pot, ker nesel je (lucifer) babo v košu“; str. 46., kjer je zamenjani izraz kar odveč, če se prečita opomba; str. 56.: „mlinarjev trebuh je crnil“. O „Kurentu“ je bilo čitati nekaj takega, če se ne motimo, v „Ljudski knjižnici“. Osmo pripovedka je najboljša. Sicer pa naj bi se bil „žakeljček“ pretresel v „vrečico“, „žakelj“ v „vrečo“, „poknjene“ lonce naj bi bil zvezal piskrovez, ki navadno veže „počene“ lonce. „Drev“ naj bi bil zrastel v „drevo“; za nikalnicami naj se stavi rodilnik, n. pr. v stavku na str. 31.: „Kaj bo, kaj bo, če nikdo ne ukroti to grozno pošast?!“ V sosednem stavku: „Jaz ga ukrotim jaz, lepe žene“, nedostaje nečesa. Besedo „pridruga“ bi bilo pojasniti že na str. 34., ne šele na str. 58. Tudi „stas“ je premalo znan izraz.

V 30. snopiču je nekaj „iz spisov Pavline Pajkove“. 1. Najdenec. (Povestica. Še nenatisnjena.) 2. Dneva ne pove nobena pratka. (Povestica. Ponatisnjena.) 3. Nekoliko besedic o ženskem vprašanju. (Ponatisek.) Prvi povestici se vidi, da dosedaj še ni bila natisnjena, kakor se drugima dvema poznačila v slovniškem in stvarnem oziru. Te-le podrobnosti bodejo v oči: str. 8.: „sedi on v skednju na mehke senu in čita iz knjig, ki mu jih posoja Režika“; čitalnica v skednju in celō na mehke! Taisti je „marljiv po mogočnosti“. Nam. „jarem zakona“ pravimo: „zakonski jarem“ (stran 11.)! Režikina mati Marka, vračajočega se od vojakov, ni pozdravila posebno vljudno: „Glej ga no, Marko, si ti! Pa bi bil kar pri vojaki ostal, ker si se ondi odlikoval. Kaj pričneš tukaj na kmetih? Saj zdaj boš kmečkemu delu (sic!) še manj razumel, kakor nekdanj.“ Tak sprejem mora zaboleti, če tudi je pristavljeno zraven: „In tako govoré potegnili ga je dobrodušno v hišo.“ (Str. 11.) Kje je Marko bival od povratka iz ptujine do odhoda na Dunaj, ni posneti iz povestice. Stran 14.: „Škrjanci na bližnjem drevesu mahajo nježno v poluspanju pisane peroti“, to je čudna prikazen po noči in v stavku po dnevu. Zopet ni pravilno ondi: „da on ne bi videl solzé, koje jej silijo v oči.“ Ptujci in težki so izrazi str. 18.: „ni misliti na prihranjenje“, stran 20.: „srama in kesa zadregeče“. „Strohsack“ še nikoli ni bil „slamnik“, pač pa slamnjak, slamnjača, slamnica (str. 20.). Na str. 21. je presmelo rečeno: „čudeži se pa ne godijo več“. Naslednji odstavek tudi ni, da bi krasil zlog v tej povestici: „In pred njegove duševne oči stopila mu je resna nje podoba, čul je nje milobni glas, držal je nje tresočo se roko, zrl v nje jasne oči, kakor onega presrečnega večera“ (str. 21.). Na str. 29. sta pisateljica in ptujec že pozabila, da sta vedela na str. 25., da je bil Marko že narednik (feldvebeljska čast), ker vpraša ga Dunajčan: „Ali znaš

tudi pisati in čitati?“ Nezmislno je tudi pisati: „Milostni Bog, daj temu čudežu svoj blagoslov!“ (str. 30.). V 2. povestici stoji zapisano (str. 51.): „v najlepši jabelki“, „iz betvice lasi“ (str. 54.), v 3. spisu (str. 65.): „mladi duh“ nam. „mladega duha“. Ker se dandanes mnogo čita in čuje o ženskem vprašanju, o ženski emancipaciji, ni napačno, da je tak glas zadonel tudi v širše kroge.

31. snopič napoveduje „slike iz Prage“. Češki spisal E. Herold. Poslovenil Jos. Faganelj. I. Paganski Višegrad in knežji dvorec. Tu je bajeslovna zgodovina Čehov, dokler se ne pokristijani knez Bořivoj. Polna je zavisti, nemira in notranjih bojev — ogledalo pozneje zgodovine češke, slovanske. Vera sega najgloblje v življenje prej in sega sedaj. V tem spisu je bila težava s pridevniki: „knegino povelje“, „marmorjev kip“, „knežnemu rodu“, „knežne služabnice“, „zlati pas“. Svojivni zaimki se preradi skrivajo za pridevnike, vez pa za glagol v glavnih stavkih. Na str. 19. moti stik: „Mej tem je druga polovica srčnih mož, kateri so bili skriti v gozdu, naskočili Devin, vzeli ga in zapalili.“

Vrlo se odlikuje v 32. snopiču prvi spis: „Ne bodimo lipov les!“ Obraz iz življenja. Spisal Franc Pravda, poslovenil Šimon Pomolov. Jezik je lep, pisava poljudna, menj znani izrazi so pojasnjeni. Samo navadno ne rekamo, da ima kdo koga „na želodcu“, ampak „v želodcu“ (stran 6.). Kaj zna in premore vgnezen žid na kmetih, kaže nam ta obraz slično, kakor v 4. snopiču „Protivja“. Drugi spis podaje noveleto: „Blazni goslar“. Češki spisal Jos. Kaj. Týl. Poslovenil A. Petrič. Takih rastlin, četudi so doma pri naših krvnih bratih, ne bi trebalo presajati na slovenska tla, bodisi oblika še tako mična. Kaj so visoki „oskurži“, naj bi se bilo pristavilo.

V zadnjem snopiču nastopa „Gardist“. Češki spisal Al. Jirásek. Poslovenil A. Benkovič. Tu se opisujejo prizori iz leta 1848., v katerih se kaže, „kako je ljudstvo zlorabilo nepričakovano in nenavadno prostost“. Na str. 26. je nejasen stavek: „črnela je ta samota pod silneto visokega jesena“. Na vprašanje „kam?“ odgovarja se z „noter“, ne „notri“ (str. 25.). Dva predloga zapored tudi ni staviti: „zaradi v izbo silečih mož“ (stran 28.). Kosa je padla, torej je ležala, ne „stala“ (str. 43.). „Kanduš“ je neznan Slovincem. Namestu „proglušil“ (str. 64.) naj bi stalo „preglušil“. „Imejoč“ stoji zapisano dvakrat. Glagolni samostalniki naj se rabijo prav redkoma. — Prečitavši po daljšem presledku zopet več snopičev „Slov. knjižnice“ kar zapored, zapazil sem, da se piše redno „učeraj“, pa tudi nedoslednega je marsikaj v pisavi, n. pr.: „kraljičina, gospodična, gospodičina, končno, konečno, zategadelj, zategadel, kteri, kateri“ in pri nekaterih spisih, oziroma prevodih, preveč površnosti.

Val. Bernik.

Hrvaška književnost.

Knjige „Matice Hrvatske“.

Podgorka. Slika iz hrvatskoga Primorja. Napisao Vjenceslav Novak. Osmerka. Str. 184. Cena 75 novč. — Kakor je M. H. po celi domovini lepo razširjena, tako tudi podaje svojim čitateljem v raznih povestih in črticah slike raznih krajev te domovine. Tordinac in Kozarac sta zajemala snov za svoje spise v ravni Slavoniji, Gjalski je podal lepo sliko hribovitega Zagorja in njegovih gradičev, Matavulj in Vodopić sta opisovala dalmatinsko življenje, Lepušić nam je odkril ponosno Bosno, a Novak se je bavil rajši s prekrasnim hrvaškim Primorjem. Tudi „Podgorka“ je natančna slika iz primorskih krajev, zato je pisatelj dobro pogodil, ker jo je nazval sliko, a ne povest. Dejanja je prav za prav malo, marveč so to bolj prizori in sličice, katere so združene v jedno celoto in podajajo dovršeno, raznobarvno sliko.

Luca Stokićeva, živahno, brdko primorsko dekletce, igra se nekega jutra na ladijici, ali po nepredvidnosti se ladjica odveže in, preje nego ona opazi, odrine od kraja. Vesla ni nobenega in kdo vé, kaj bi bilo, da baš mimo ne pride mladi stražar pomorske carinarske straže, Mile Lamardžija. Ko vidi nepriliko deklice, skoči z veslom v morje, odplava do ladijice in tako reši dekletce. Da se pri tem sam zagleda v lepo Luco, skoro ni treba omeniti. Vendar težavna je stvar, ker se preprosti stražarji ne smejo ženiti. Deklica ga tudi ljubi, jedenkrat je celó pripravljena, da k njemu odbeži, vendar poslednjič premaga zapeljivo izkušnjo. To ji utrdi značaj. Mile je pošten mladenič, vendar ga strast povsem zaslepi, da jedenkrat škoduje celó svojemu najboljšemu prijatelju. Ker je jako veren in marljiv, a s svojimi tovariši jedenkrat tri mornarje reši, odlikujejo in povišajo ga v službi. Vendar to mu ne more umiriti srca, ker se kesa zaradi tega, da je prijatelju škodoval: zato zapusti svojo sedanjo službo. Obleče se zopet v kmečko obleko in hajdi gori k Luci, kjer ga veselo dočaka njen ded, stara, kremenita kmečka duša, in oba blagoslovi. Vrne se domov k staremu očetu, kateri je že tako hrepenel po njem; sem pripelje tudi svojo nevesto, s katero sedaj živi v božjem blagoslovu.

„Podgorka“ se čita kaj gladko, opisovanje je živo in slikovito, pogovori jedernati, jezik lep, kakor navadno v Novakovih spisih. Luca brezskrbna, kakor otrok, premeni se, ko se ji oglase neznana čustva; bojimo se že za njo, da ne zaide s prave poti, vendar spomin na umrlo mater in na veliko nevarnost jo reši v poslednjem trenutku in ji ohrani našo naklonjenost. Mile je vsekakor poštena duša, vendar mladeniška lahkomišljenost in pa slepa strast mu vzemó in otemné pamet, dokler ga naposled zopet ne ozdravi stanovitna čistost in nedolžnost Lucina, a tudi s prijateljem se zopet združi in zapusti svojo

službo, samó, da more njemu koristiti. Častitljiva oseba je ded Staniša. Pošten je in značajan, in ljubi nad vse vnučico Luco, katera je ostala brez matere, a mačeha jo kakor navadno pisano gleda. Jako izvrstno je pisatelj orisal tudi življenje v malo večji primorski vasi, in pa prve osebe ondukaj in njih boj za prvenstvo v vasi. Take osebe srečavamo večkrat v življenju.

Poštenost, nedolžnost, prijateljska in zakonska ljubezen zmagujejo naposled, vendar so semtertje nekateri razgovori preveč polzki. Paziti se mora na to, saj knjige Mat. Hrv. tudi mladež mnogo čita. Pisatelj te v „Podgorki“ prav zanima; želimo, da bi nam podal še več dovršenih slik iz primorskega življenja, a njemu obilo krepkega zdravja, ker že dlje časa boleha.

Janko Barlè.

Češka književnost.

Historická mluvnice jazyká českého. Napsal Jan. Gebauer. Díl I. Hláskosloví. V Praze a ve Vidni. Nakladem F. Tempského. 1894. 8°. XII. 702 str. — Zopet se je obogatila češka znanstvena književnost z jednim znanstvenim delom, ki se dá primerjati z učenimi deli Šafaříka in Palackega. To delo pa je tudi plod mnogoletnih težavnih študij, kakor piše učen prof. v uvodu. Zakaj pisatelj je moral večinoma sam šele zbirati tvarino, za kar je treba mnogo časa pri češkem slovstvu, ki je mnogo starejše in bogatejše kakor naše. To tvarino je bilo treba znanstveno obdelati in zgodovinsko razložiti jezikovne pojave, kakor zahteva zgodovinska slovnica. A pisatelj je pri svojem težkem delu zbiral gradivo skupno za vse štiri dele slovnice, zraven pa tudi sestavljal staročeški slovar. Tako dobé Čehi obširno zgodovinsko slovnico svojega jezika, spisano po zahtevah sedanjega jezikoslovja, dobro došlo ne samó Čehom, ampak vsem, ki se bavijo s slovanskim jezikoslovjem, ob jednem pa tudi staročeški slovar. Natančnejša preiskavanja bodo pač preminjala posamezne trditve, a cena delu kot celoti ostane za vedno.

I. B. Komljanec.

Ruska književnost.

Илиризм. Изслѣдованіе по исторіи хорватской литературы періода возрожденія. Платон Кулаковскій. Варшава 1894. VIII. + 411 + 093. Cena 3 rublje. — Kdor hoče umeti sedanjost, mora znati tudi preteklost. Vendar pa še nimamo celotnega dela o prebujenju našega naroda niti južnih Slovanov sploh. Lotil pa se je te naloge ruski učenjak Kulakovskij ter prišel preučavati vire za slovstveno prerodenje k Srbom, Hrvatom in Slovencem samim. Že l. 1882.

je izdal delo o Vuku Karadžiću in po dolgem presledku to knjigo.

V I. poglavju (1—49) nam pisatelj ob kratkem načrtava borbo Hrvatov z Madjari za prava svojega jezika, pričeneši s časi Jožefa II., v katerih se je začela vzbujati narodna zavest avstrijskih narodov, in končavši z l. 1847., ko je hrvaški zbor sklenil zameniti latinski jezik — ne z usiljenim madjarskim, ampak — z narodnim. V II. poglavju (50—81) razlaga slovstveno stanje v Hrvaški, Slavoniji in Dalmaciji do ilirizma. Tretje poglavje (82—396) pa govori v 7 oddelkih o razvitju ilirizma in njegovega slovstva. Opisujejo se prvi oznanjevalci nove dōbe, razpravlja se hrvaško pravopisje in različni poskusi, preosnovati oziroma zjediniti pravopisje za Slovence in Hrvate, omenjajo se spisi in razprave o nekdanji in tedanji „Iliriji“, objasnjuje se stališče ilirizma pri oblastih, doma pri Hrvatih in pri Slovencih, Srbih in Čehih, njegovo napredovanje in padanje, popisuje se delovanje in pomen ilirskih društev in znamenitejših delovateljev v oni dōbi. V IV. poglavju (397—411) se ob kratkem označuje ilirizem in njegov pomen. V opazkah in dodatkih (01—086) se navajajo viri, katere je rabil pisatelj (tako nam je raztreseno podano slovstvo o tem predmetu) in posamezne pripombe z dvema različnima poročiloma Lj. Gaja o svojem delovanju. Porabljenost knjige pomnožuje naposled kazalo osebnih imen, vendar bi vkljub obširnemu kazalu vsebine želeli še stvarnega kazala, kakor se nahajajo v večjih znanstvenih delih.

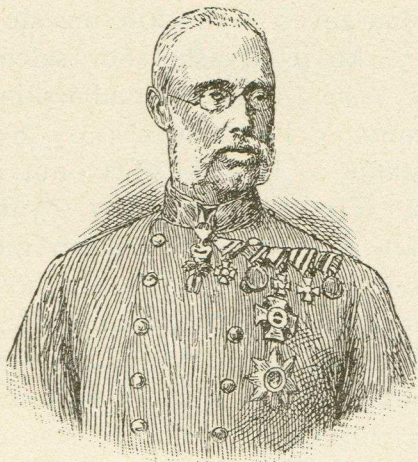
To je ob kratkem vsebina te znamenite knjige. Pisatelj se je potrudil podati, kolikor je mogel, popolno in nepristransko sliko o ilirizmu in vseh silah, ki so vplivale nanj v katerem si bodi oziru. Tudi tedanje slovenske slovstvene razmere je pisatelj dobro proučil, ne samo hrvaške, kar bi se dalo iz naslova sklepati. Zato bo po knjigi posegel tudi oni, ki hoče spoznati razvoj našega slovstvenega življenja. Seveda se je pisatelju vrinila tu in tam kaka pomota. N. pr. družba sv. Mohorja šteje „sedaj“ (ko je namreč knjiga izšla) 65.000, ne pa 40.000. — Pisatelj izraža upanje, da se slovenski pisatelji približajo hrv.-srbskim in se oba jezika zlijeta. Ali ako ni bilo to mogoče takrat, pričakovati je sedaj še manj. Pa tudi treba ni tega. Potrebnejše bi pač bilo, da bi vsak izobražen Slovenec razumel bratski nam jezik, k čemur je treba le nekoliko dobre volje.

Izrazilo se je, naj bi se knjiga prestavila v hrvaščino. S tem bi se pač ustreglo veliki večini, ki ne razumeva ruščine. Želeli bi samó, da bi se pri prestavi popravile pomote, ki so se vrinile v izvirnik.

I. B. Komljanec.

Razne stvari.

Nadvojvoda Albreht je umrl dné 17. svečana v Arcu na južnem Tirolskem. Pisali smo o njem v

† Nadvojvoda Albreht.

„Dom in Svet-u“ l. 1891., str. 274. Rojen je bil dné 3. velikega srpana leta 1817.; njegov oče je oni nadvojvoda Karol, ki je zmagal Napoleona. Albreht sam je zmagal Lahe pri Custozzi l. 1866. Svetli nadvojvoda je znamenit tudi za znanstvo in umetnost.

„Albertina“ je sloveča zbirka umotvorov na Dunaju in — njegovo delo. Bil je pokojnik blagega, krščanskega duha.

Grobni spomenik Leona XIII. Sedanji papež si postavlja grobni spomenik in sicer je izročil zidarsko delo slavnemu prof. Lucchetti-ju iz Perugije, soho papeževo pa bo izvršil Eugen Maccagni po načrtu Luigi Ferarija, najboljšega italijanskega kiparja sedanje dôbe. Spomenik bo stal v baziliki Santa Maria Maggiore, v kateri za Pijem VI. niso nobenega papeža več pokopali. Pij VII. in VIII. kakor tudi Gregor XVI. leže v cerkvi sv. Petra, Pij IX. v cerkvi sv. Lorenca.

Da papež sam skrbi za svoj spomenik, to je star in opravičen običaj.

Noben vladar na svetu ni tako nepristransko izvoljen kakor papež, posebno v sedanjem veku. Pri njem ne velja ni slava rodovine ni bogastvo ali pokolenje kakor pri svetnih vladarjih, temveč jedino duševna sposobnost in izobrazba, kar je pri tako svetem in važnem poslu pač glavna stvar.

Ni čuda torej, da pride večkrat na prestol papež, ki nikakor ni imovit, še manj pa ima bogate sorodnike. Umevno je iz tega, da bi se mu bilo treba zadovoljiti s preprosto spominsko ploščo, ki bi pa njegovemu poklicu gotovo ne bila primerna. O tem povejmo le jeden primer: Pij VII. je umrl, ne da bi si bil preje postavil spomenik; njegov naslednik ni mogel skrbeti za to, sorodniki rajnega papeža pa so bili revni. Dela se je torej poprijel kardinal Gonsalvi, državni tajnik Pija VII., ki si je štel v dolžnost, da proslavi svojega umrlega gospoda s spomenikom.

Tudi Gonsalvi ni bil bogat; toda kot državni tajnik je dobil za časa svojega diplomatičnega poslovanja večkrat darila od ptujih kneževin, katera je sedaj prodal in s tem plačal delo za spomenik. Leta 1830. (sedem let po papeževi smrti) je bil

spomenik dovršen in naj bi se bil postavil v cerkvi sv. Petra. A še sedaj se je pokazala velika zapreka, ker so se odločilne osebe upirale, da bi v cerkvi stal papežev spomenik, katerega je izdelal sicer najboljši kipar tedanje dôbe, Thorwaldsen, ki pa je bil žal — luteranec. Slednjič je vender dosegel kardinal Gonsalvi svoj namen, ki bi mu bil pa prav lahko izpodletel.

Sedanji sv. oče pa ne skrbi samo za-se, temveč je postavil grobni spomenik tudi papežu Inocenciju III., katerega on izmed vseh papežev posebno časti. Tudi ta spomenik je izdelal Lucchetti.

J. Z.

Naše slike.

(Konec.) Da opišemo slike Zajčkega samostana še natančneje, omenjamo, da je načrt na str. 119. napravljen po presečnem risu podzidja. Cerkev se spozna po visokih gotških oknih. Na desno je prizidana zakristija, na levi obednica. Zgoraj na sredi je štirivoglato dvorišče s kapelico (Priorengruft); okoli njega so bile celice in vrteci posameznih menihov. Veliko poslopje spodaj na desni strani je služilo kot trdnjava v bran proti sovražnikom, ki so le od te strani mogli priti po soteski. Poslopje na levi strani je imelo spodaj kleti, zgoraj razne shrambe pa tudi celice za duhovnike. Med stolpi je še najbolj ohranjen levi na zgornji in desni na spodnji strani slike. — Slika na str. 120. nam predločuje zadnji ali velikemu oltarju nasprotni del samostanske cerkve z glavnim vhodom, katerega je skoraj zasula podrtina bližnjega poslopja. Na str. 121. je del stavbe, ki nam jo kaže slika na str. 119. spodaj na levi strani z glavnimi samostanskimi vrati pri cesti, ki vodi v Špitalič.

Četudi smo objavili v 3. številki našega Dobrovskega, podajemo danes zopet njegovo sliko, katero smo dobili potem, ko je bila prva že narejena. Posneta je natanko po sliki, ki je bila narejena l. 1829. in je torej popolnoma istinita. Dobrovský je za Slovanstvo tako važen, da je pač vredno imeti njegovo pravo sliko. — Slika na str. 137.: „Zimski počitek“ je narisal g. J. Dekleva, naš narodni akademični slikar v Mariboru. Nevaren je ta počitek. Sicer ima dekle, ki počiva pod sv. razpelom, mirno vest in sanja o ljubem domu, a zima bi jo skoro ovila za vselej v svoje belo krilo, ko bi ne tekel zvesti pes dramit jo iz usodnega spanja. Od vrlega umetnika pričakujemo še lepih proizvodov. — „Davčni denar.“ To sliko je naslikal sloveči in veliki beneški slikar Tiziano Vecellio (1477—1576). Kaže nam Izveličarja ob priliki, ko je rekel: „Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je božjega.“ (Mat. 22, 21.)

Stara pesem.

(Dalje.)

Kdor premišljuje človeško naravo, opazi kmalu neko posebnost, katera je važna zlasti za naše vprašanje. Narava je sama — tako bi dejali — nekatere človeške potrebe in moči vzela v svojo skrb in neče, da bi se naša volja vti-kala vanjo. Lakot in žejo uravnava tako, da si pridobivamo zaradi njiju toliko živeža in pijače, kolikor je treba za naše življenje. Kdor pa prevrne prirodni red in uporablja svoje moči samo za to, da je in pije, takega gotovo ne moremo imeti za dobrega. Popotnik se okreпча po dolgi hoji z jedjo in pijačo, da more nadaljevati pot. Lepo je gledati tak obed. Ko pa čitamo, kako je ravnal rimski cesar Vitellius, kako je znal polni želodec izprazniti, da je potem vnovič slastno užival, tedaj se nam gabi in studi tak požeruh. Studi se nam zato, ker je človek prevrnil pravi namen prirode in uživa samo zaradi slasti.

Jednako je v mnogih drugih stvaréh: v spanju, skrbi za imetje, zdravje, za zunanjo lepoto, v trudu starišev za otroke in tudi — v ljubezni. Priroda ji je določila oni namen, ki smo ga opisovali že poprej, pa jo ima kar sama v skrbi. V človeku nastane sama ob sebi in pripravlja dve osebi za zakon; ni se treba učiti je, ni je treba umetno vzbujati, ni ji treba prilivati —: vse to ima ljubezen iz narave človeške same.

A slabo, jako slabo je, ako kdo prevrne ta pravi red in začne ljubezni sami služiti, gojiti jo in ceniti brez mere. Tak človek pozabi namen ljubezni, razdene naravni red in tako deluje zoper naravo in svojo srečo. Ravno to in nič drugega ni ono pretirano, ohlapno, obširno, natančno in mamljivo opisovanje ljubezni, ki se tolikokrat nahaja v pesmih in povestih. Glavni namen onih pisateljev je očiten, in vsakdo ga vidi: opisovati in slaviti hočejo ljubezen in sicer samo ljubezen. — Pa to naj bi še bilo; toda oni opisujejo ljubezen kot nekako glavno stvar v vsem življenju, torej tudi kot namen in vrhunec življenja, kar pa nikakor ni.

Ljubezen — bolezen, pravi pregovor. Nikakor ni bolezen, ako je v istih mejah, katere smo opisali, pač pa je bolezen, ako se tako prevzame, tako ojači, da človeka čisto spravi v svojo oblast. — Ako pisatelj opisuje ljubezen spodobno, ne smemo mu očitati ničesar; toda ako je to opisovanje dolgo in široko, debelo in drobno — potem treba reči, da je tako pisarjenje znamenje dušne bolezni, izprijenega vkusa. Tak pisatelj

ne posnema prirode, ampak jo kvari in pridri-ter tako razširja v bralcih dušno bolezen.

Nihče ne more tajiti, da je priroda sama zakon in ljubezen ne samó obdržala v svoji skrbi, ampak ju tudi zavila v nekako tajno, posebno, nenavadno zagrinjalo. Že pri starih pisateljih se nahaja ta misel, pa tudi menimo, da je pamet-nemu človeku ni treba razkladati. Neomikani in omikani pošteni narodi potrjujejo to naredbo prirode. Tako priznava priroda sama zakonu — dejal bi — neko svetost, vzvišenost in častitljivost. Narava je uredila takó zaradi tega, ker je zakon prvi pogoj in vir, s katerim se ohranja in množi človeški rod. Zato ga ni postavila v vsakdanjo in hrumečo javnost, ampak ga zakrila očem javnega življenja in postavila v svetišče domače sreče dveh najtesneje združenih oseb.

Ker pa priroda zakriva in tako odločno brani zakon očem javnega življenja, zato hoče priroda sama, da je tudi ljubezen bolj v skrivnem zatišju, kakor pa na javnem trgu vsakdanjega življenja. Tudi to stvar priznavajo v obče. Kdo bi imel za olikano tako govorjenje, ki bi segalo v važne razmere ženina in neveste? Tudi mislimo, da sam o sebi ne bi nihče teh stvari pripovedoval v olikani družbi. Kaj bi rekli ženinu, ki bi v družbi povedal vse pomenke s svojo nevesto? Če pa velja to pravilo za življenje, veljá tudi za slovstvo, to se nam zdi trdno, kakor da je dvakrat dve štiri. Kar v življenju ni lepo, ni dostojno, ni dovoljeno, to tudi ni lepo, ni dostojno, ni dovoljeno v knjigi. Saj je knjiga javna stvar in še bolj kakor katera koli druga. Potemtakem mislimo po pravici, da ni nikakor po namenu prirode same, ako se v knjigah razkrivajo vse podrobnosti onih razmér, ki so v zvezi z ljubeznijo, in po pravici trdimo, da ravnajo po uredbi prirode oni, ki pišejo o ljubezni z nekakim „svetim strahom“.

Ali ni pač čudno, da nekateri pisatelji v knjige spravijo vse to, kar se jim rodi v nebrzdani domišljiji? Taki pisatelji imajo morda dovolj sramežljivosti, da ne govoré vpričo omikanih ljudij nespodobnostij, in da ne razkrivajo z besedo vsega, kar jim je kdaj šinilo v glavo. Toda, ko so sami zase pri pisalni mizi, ko imajo pred seboj papir in črnilo, ki ne moreta zardeti, ko gre pero, kamor je vodi roka, in gre roka, kamor jo vodi pohotno srce: tedaj spra-

vijo pisatelji na dan vse skrivne domišljije in želje. V teh se zibljejo, v teh uživajo mamečo naslodo, s temi se napajajo. Da bi taki proizvodi, proizvodi, ki izvirajo iz bolnega srca, bili dobri, bili hvalevredni, tega nas ne more nihče prepričati. In prav ta stvar je preimennitna, in zato jo poudarjamo še jedenkrat: Kako naj bi bilo dobro in lepo ono slovstvo, ki ponuja stvari, neprimerne za omikano in pošteno družbo? Kako moremo hvaliti proizvode, ki nasprotujejo redu in namenu prirode?

Če pogledamo v zgodovino raznih slovstev, pojasni se nam kmalu naše vprašanje. Ljubezen v našem pomenu se nahaja po nekoliko v starih klasikih, nahaja se v poeziji, semtertje jako nedostojno; a prav ti klasiki kažejo, kaj je največkrat ona obilna ljubezen: pohotnost. Proizvodi na čisto krščanskem stališču niso brez ljubezni, marveč jo opevajo prav lepo, bodisi v srednjem, bodisi v novem veku. A ono pravcato ljubezensko slovstvo, ono neprestano in mehkužno njegovanje tega človeškega čuta je pravi otrok pokvarjenih Francozov in Lahov. Višji sloji in stanovi francoski so se v 16. in 17. veku jako popačili, npravnost je propadla, udomačila se je prav nizka pohotnost, o kateri imamo brez števila dokazov v 18. veku. V slovstvu se je razodevala mnogokrat prava umazanost, drugodi pa vsaj ljubovanje brez konca in kraja. Tako rečemo lahko, da je večina „lepega“ slovstva onih časov umazana voda, v kateri so se prala in valjala pohotna pisateljska srca. In dandanes ni na Laškem in Francoskem bolje. Da, tu se povečuje in zopet in zopet kaže ljubezen! Pa kakšna?! Ne ona nedolžna in resnična ljubezen, ki teži po zakonu, ampak neka samopašna in samogoltna poželjivost, ki je sama sebi namen. Skratka: pokvarjeno slovstvo služi sami strasti, a služiti bi moralo prirodnemu nagnjenju. Vprašamo sedaj: Ali imate rajši književnost kot razbrzdanko in zapeljivko, ali rajši kot nedolžno, sramežljivo in lepo devo?

Lepo slovstvo bi moralo biti čisto in resnično zrcalo življenja. Življenje z vsemi dobrimi in slabimi stranmi naj bi se kazalo v slovstvu v lepi, mični in mili luči. Zatorej bi ne smela imeti jedna stran, jedno svojstvo našega življenja več pravice v slovstvu kakor druga. Ona predzakonska ljubezen nima namena, da bi trajala dolgo in večinoma tudi ne traja. Koliko drugih rečij je pa v življenju, ki so še imenitnejše, recimo: da si izbere človek stan, zakonska zveza in njena usoda, sreča in nesreča pri otrokih itd.! Zatorej bi ne smela ona ljubezen imeti v lepem slovstvu one čudovite „nadvlade“, katero ji priznavajo nepremišljeni slovstveniki. Rečimo samo jedno: Kako imenitna za človeško

družbo in njeno srečo je zakonska vez! Znamenje, da je narod zdrav in pošten, je to, da spoštuje in varuje zakon kot sveto in božjo naredbo. In vendar, kako neprimerno malo veljave mu pridevajo pesniki! Zakaj bi ne pisali o zakonski ljubezni, ki je tako vzvišena, tako potrebna, tako posvečena, da je sveto pismo izreklo o njej najlepše besede, katere si moremo misliti? Da, ta ljubezen je najlepša podoba Kristusove ljubezni do cerkve, za to ljubezen opominja sv. Pavel, veleč možem, naj ljubijo svoje žene, in ženam, naj ljubijo svoje može. Zakaj pa vendar ni pesnika, ki bi jo opeval, zakaj ni mnogo pisateljev, ki bi jo opisovali in priporočali?

Zato rečemo naravnost in se nič ne bojimo graje: To, da nekateri pesniki neprestano opevajo samo predzakonsko ljubezen, to je pravo spričevalo duševne ubožnosti pesnikovega srca, ki zna javkati in stokati, ki zna govorčiti o lepih očeh in črnih laséh, a ne umeva življenja, kakoršno je v istini, še manj pa umeva veliki pomen človekov v stvarstvu. Pravi in veliki pesnik ali pripovedovalec udari na mnogoštevilne strune človeškega življenja in srca, zato pa tudi odmeva tak glas od dežele do dežele, od veka do veka. Omejeni zaljubljenec pa vidi samo svojo izvoljenko in lastne resnične in domišljevane bolečine.

Da se čitatelj sam uveri, kako resnično je to, naj čita povest v lanskem letniku našega lista: „Hudi časi“. Tu ni nič one „neobhodne ljubezni“: a kakšna slika vam je to, kakšni boji, kakšni značaji, kakšne sile! Da, mož zna pisati; on ima duševne moči, da pogleda v življenje in to življenje resnično pokaže v povesti. — Potem beri katero koli navadnih zaljubljenk: Dva se spoznata, kolikor toliko — jedno- ali dvostransko — rada imata, vzameta ali ne vzameta, pa je pravda končana. To ni težavno, in prav zato pesniki in pisatelji tako radi segajo na to stran, ker imajo tukaj že uglajeno pot.

Nikakor pa nismo hoteli s tem zavreči ljubezni, ali jo iztrebiti iz slovstva, ne: le prave meje bi ji radi določili in jo očistili vsega, kar ne spada v lepo knjigo. O, da bi imeli nekaj odličnih pisateljev, ki bi znali in hoteli življenje slikati takó, kakor je; ki bi znali pokazati, kakó more zakonska ljubezen tudi biti lepa, srečna in nesrečna, kakor je n. pr. gospod Podgoričan lani tako lepo poskusil v povestici: „V pustiv je šla“! Nihče naj si ne misli, da smo na kakem omejenem stališču, ali da se bojimo govoriti resnico, ali da smo otročji, ne: prav zato tako ravnamo, ker smo natančno premislili, kaj se smé in kaj ne smé, kaj se vjema z življenjem, kaj ne, kaj je pravo, kaj je krivo in slabo.

(Konec.)